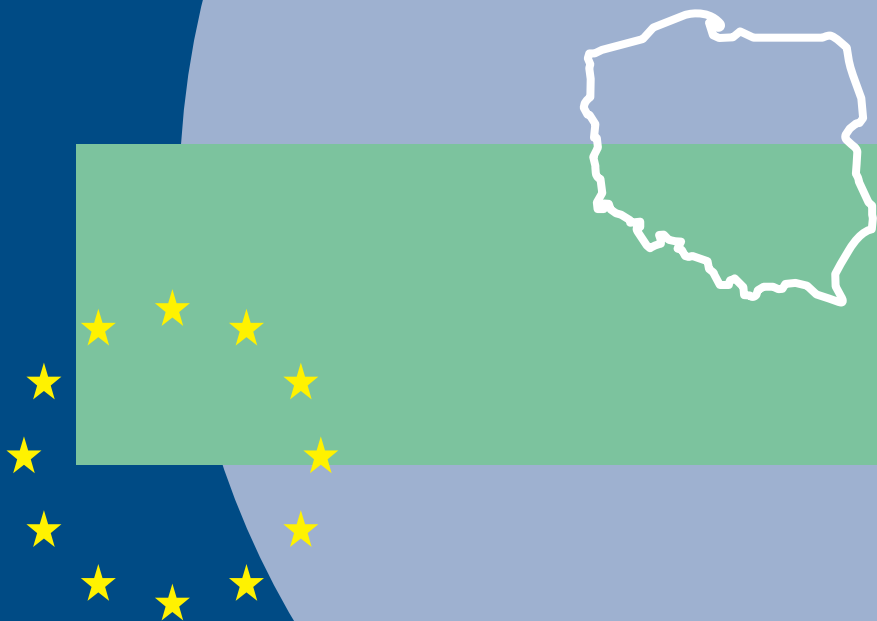

EMERYTURY I RENTY Z ZUS
W ŚWIETLE PRAWA
UNII EUROPEJSKIEJ

WARSZAWA 2010

ZUS

Zakład Ubezpieczeń Społecznych
Departament Rent Zagranicznych

**EMERYTURY I RENTY Z ZUS
W ŚWIETLE PRAWA
UNII EUROPEJSKIEJ**

Stan prawny na dzień
1 maja 2010 r.

Warszawa 2010

Opracowanie
Andrzej Szybkie

Redaktor
Olaf Rawski

Projekt graficzny okładki
Michał Wiśniewski

Redaktor techniczny
Marzena Kostrowiecka

Skład i łamanie
Małgorzata Macioszek

Korekta
Marzena Kostrowiecka
Dorota Mikulska
Małgorzata Motyl

Skład: Poligrafia ZUS Warszawa. Zam. nr 2276/10.

Druk: Wydział Poligrafii w Słupsku. Nakł. 2500 egz. Zam. nr 999/10.

1. Wprowadzenie	5
1.1. Czego dotyczą regulacje unijne w zakresie emerytur i rent?	5
1.2. Na czym polega unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego? . . .	5
1.3. Które unijne akty prawne regulują sprawy koordynacji systemów zabez- pieczenia społecznego i jakie jest ich znaczenie?	6
1.4. Jakie przepisy prawne są stosowane przy ustalaniu emerytur i rent z ZUS? . . .	9
1.5. Których państw dotyczy unijna koordynacja świadczeń emerytalno-rento- wych?	10
1.6. Kogo dotyczy unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych?	10
1.7. Jakich świadczeń emerytalno-rentowych dotyczy unijna koordynacja? . . .	15
2. Podstawowe zasady unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych	17
2.1. Nowe a dotychczasowe rozporządzenia o koordynacji.	17
2.2. Równe traktowanie.	17
2.3. Sumowanie okresów ubezpieczenia lub zamieszkania przy ustalaniu prawa do świadczeń	17
2.4. Zachowanie praw nabytych i eksport świadczeń	19
2.5. Zrównanie zdarzeń i okoliczności	20
3. Sytuacja prawna osoby ubiegającej się o polską emeryturę lub rentę	21
3.1. Emerytury i renty	21
3.1.1. Ustalanie świadczeń na podstawie przepisów krajowych	21
3.1.2. Ubezpieczenie wyłącznie w Polsce – wyłącznie polskie świadczenia . .	22
3.1.3. Ubezpieczenie w dwóch (lub więcej) państwach członkowskich – świad- czenia z każdego z państw, w którym przebyte zostały okresy ubez- pieczenia i zamieszkania	22
3.1.4. Okresy krótsze niż 1 rok	23
3.1.5. Sumowanie okresów dla prawa do emerytur i rent.	24
3.1.6. Obliczanie wysokości świadczenia w przypadku, gdy do nabycia uprawnień konieczne było uwzględnienie (sumowanie) okresów zagranicznych (zasada <i>pro rata temporis</i>)	25
3.1.7. Przyznawanie korzystniejszego świadczenia emerytalno-rentowego osobie, która ma wymagane okresy ubezpieczenia lub zamiesz- kania w danym państwie, a była ubezpieczona również w innych państwach.	26
3.1.8. Zasady dotyczące renty z tytułu niezdolności do pracy	29
3.1.9. Przyznawanie renty rodzinnej i świadczeń dla sierot	30
3.1.10. Orzeczenia lekarskie wydawane przez ZUS dla celów rentowych oso- bom zamieszkałym w innych niż Polska państwach członkowskich . .	33

3.2. Specjalne zasady dotyczące przyznawania renty z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej	34
3.2.1. Zasada podstawowa	34
3.2.2. Osoby, które podlegały kolejno ubezpieczeniu w co najmniej dwóch państwach członkowskich	35
3.2.3. Renta z tytułu choroby zawodowej, gdy osoba pracowała kolejno w różnych państwach, w warunkach mogących spowodować tę chorobę	36
3.3. Zasiłek pogrzebowy z tytułu śmierci emeryta, rencisty albo członka rodziny emeryta lub rencisty	37
3.4. Gdzie złożyć wniosek o świadczenia emerytalno-rentowe	38
3.4.1. Polskie instytucje rozpatrujące wnioski o emerytury i renty podlegające koordynacji wspólnotowej	38
3.4.2. Kiedy wniosek o polskie świadczenia emerytalno-rentowe podlega rozpatrzeniu przez ZUS	39
3.4.3. Jednostki organizacyjne wyznaczone przez Prezesa ZUS do rozpatrywania wniosków o emeryturę lub rentę podlegającą koordynacji wspólnotowej	40
3.4.4. Zasady zgłaszania wniosków emerytalno-rentowych do ZUS ...	43
3.4.5. Jakie dokumenty należy dołączyć do wniosku o świadczenia emerytalno-rentowe podlegające koordynacji wspólnotowej składanego w ZUS	46
3.4.6. Prawo do ponownego rozpatrzenia decyzji	47
4. Osoba otrzymująca polską emeryturę lub rentę zamieszkała za granicą w innym państwie członkowskim	49
4.1. Skutki stosowania zasady zachowania praw nabytych	49
4.2. Przekazywanie (transfer) emerytury lub renty do państwa zamieszkania. ...	49
4.3. Kontrola uprawnień do emerytury lub renty osoby zamieszkałej w innym państwie członkowskim	51
4.4. Uprawnienia do świadczeń zdrowotnych emeryta lub rencisty	52
5. Odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania	54
6. Gdzie można uzyskać dalsze informacje	63

1. Wprowadzenie

1.1. Czego dotyczą regulacje unijne w zakresie emerytur i rent?

W Unii Europejskiej nie ma jednego systemu emerytalno-rentowego. Prawo unijne nie ingeruje w zasady, na jakich państwa członkowskie przyznają świadczenia emerytalno-rentowe. Każde państwo członkowskie samo określa rodzaje świadczeń oraz warunki nabywania uprawnień do tych świadczeń, decyduje o wieku emerytalnym, stażu wymaganym do nabycia uprawnień do świadczeń oraz o wysokości świadczeń. Osoba, która pragnie uzyskać emeryturę lub rentę w danym państwie członkowskim Unii Europejskiej, musi spełnić warunki wymagane do nabycia uprawnień do świadczeń, określone przepisami prawnymi tego państwa.

Unijne przepisy prawne mają na celu zagwarantowanie, że osoby korzystające z prawa swobodnego przepływu osób w ramach Unii Europejskiej, tj. takie, które pracowały i z tego tytułu podlegały ubezpieczeniu w różnych państwach członkowskich lub zmieniały swoje miejsce zamieszkania, przenosząc się z jednego do drugiego państwa członkowskiego, nie znajdują się w gorszej sytuacji niż osoby, które całe życie pracowały lub mieszkały wyłącznie w jednym państwie członkowskim. Dotyczy to w szczególności osób, które pracowały (były ubezpieczone) w więcej niż jednym państwie członkowskim i z tego tytułu ubiegają się o przyznanie świadczeń emerytalno-rentowych.

Unia Europejska koordynuje systemy zabezpieczenia społecznego państw członkowskich.

1.2. Na czym polega unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego?

Unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego polega na wprowadzeniu takich regulacji prawnych, które eliminują sytuacje niekorzystne dla uprawnień z zakresu zabezpieczenia społecznego osób migrujących w obrębie Unii Europejskiej. Chodzi o to, aby osoba, która pracowała w różnych państwach członkowskich czy też przesiedliła się w obrębie UE z jednego państwa do drugiego, nie była

w zakresie tych uprawnień w gorszej sytuacji niż osoba, która całe życie pracowała i mieszkała w jednym państwie członkowskim.

Unijne przepisy o koordynacji w odniesieniu do osób ubiegających się o emeryturę lub rentę regulują tylko „sytuacje międzynarodowe”, tzn. wskazują, jak należy ustalić uprawnienia do świadczeń oraz ich wysokość, jeżeli osoba zainteresowana posiada w co najmniej dwóch państwach członkowskich okresy ubezpieczenia (lub zamieszkania, gdyż w niektórych państwach uprawnienia emerytalne zależą od zamieszkania na terytorium danego państwa) albo jeżeli była ubezpieczona w jednym państwie, a mieszka w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej.

1.3. Które unijne akty prawne regulują sprawę koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego i jakie jest ich znaczenie?

Od 1 maja 2010 r. sprawy koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego regulują następujące rozporządzenia unijne:

- **rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004** z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. L 166 z 30 kwietnia 2004 r., s. 1-116),

- **rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009** z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. L 284 z dnia 30 października 2009 r., s. 1-42).

Rozporządzenia te zastąpiły dotychczas obowiązujące (w Polsce od 1 maja 2004 r.) rozporządzenia Rady (WE):

- rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 149 z 5 lipca 1971 r. z późniejszymi zmianami),

- rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 74 z 27 marca 1972 r. z późniejszymi zmianami),

- rozporządzenie Rady (WE) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r. rozszerzające przepisy rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są

jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz. Urz. WE L 124 z 20 maja 2003 r.).

Na mocy rozporządzeń nr 883/2004 i nr 987/2009 nie uległ zasadniczej zmianie sposób koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Celem przygotowania nowych przepisów było głównie uproszczenie oraz skrócenie obszernych regulacji dotychczasowych rozporządzeń nr 1408/71 oraz nr 574/72, jak również uwzględnienie nowych warunków społeczno-gospodarczych w państwach członkowskich.

Koordynacja unijna emerytur i rent nie uległa radykalnej zmianie. Nowe rozporządzenia zasadniczo przejmują dotychczasowe rozwiązania prawne, przy pewnych drobnych różnicach.

Począwszy od 1 maja 2010 r. co do zasady nie można już powoływać się i stosować rozporządzeń nr 1408/71 oraz nr 574/72 w nowych sprawach emerytalno-rentowych.

Jednakże dotychczasowe rozporządzenia nr 1408/71 oraz nr 574/72 mają nadal zastosowanie **po 30 kwietnia 2010 r.:**

- do spraw dotyczących Norwegii, Islandii, Liechtensteinu oraz Szwajcarii – do czasu wejścia w życie odpowiednich porozumień rozciągających zastosowanie rozporządzenia nr 883/2004 na te państwa,

- do spraw dotyczących obywateli państw trzecich, czyli nienależących do Unii Europejskiej (np. obywatele Ukrainy), którzy zamieszkują na terytorium państw członkowskich (np. Polski) i znajdują się w sytuacji transgranicznej (np. pracowali w dwóch państwach członkowskich) – w tym zakresie zastosowanie znajduje **rozporządzenie Rady (EWG) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r.** – rozszerzenie przepisów rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz. Urz. WE L 124 z 20 maja 2003 r.).

Rozporządzenia unijne są stosowane m.in. przez instytucje rozpatrujące uprawnienia do świadczeń emerytalno-rentowych, w tym przez ZUS. Na przepisy tych rozporządzeń można powoływać się również przed polskimi sądami.

W sytuacji konfliktu norm wynikających z prawa polskiego i z rozporządzeń wspólnotowych nie należy stosować polskich przepisów prawnych sprzecznych z unijnymi. Przepisy rozporządzeń wspólnotowych mają zatem wysoką rangę w hierarchii źródeł prawa.

Ważną konsekwencją członkostwa Polski w Unii Europejskiej było to, że powołane wyżej rozporządzenia unijne z zakresu koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego zastępują – w ramach ich za-

kresu podmiotowego i przedmiotowego – postanowienia dwustronnych umów międzynarodowych o zabezpieczeniu społecznym, które łączą Polskę z niektórymi państwami członkowskimi (z Austrią, Belgią, Bułgarią, Czechami, Francją, Hiszpanią, Holandią, Niemcami, Luksemburgiem, Łotwą, Słowacją, Słowenią). W stosunkach z tymi państwami obowiązujące umowy międzynarodowe nie są stosowane, a ich miejsce zajęły przepisy wspomnianych rozporządzeń unijnych.

Należy tu jednak zaznaczyć, że – na mocy wyraźnych zastrzeżeń – wybrane postanowienia niektórych umów międzynarodowych są stosowane nadal. Chodzi tu o postanowienia:

- umowy z dnia 9 października 1975 r. między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Federalną Niemiec o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym (Dz.U. z 1976 r. nr 16, poz. 101) zgodnie z warunkami i zakresem określonymi w art. 27 ust. 2-4 umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec o zabezpieczeniu społecznym (Dz.U. z 1991 r. nr 108, poz. 468) – w odniesieniu do osób, które do 31 grudnia 1990 r. przesiedliły się z Polski do Niemiec albo z Niemiec do Polski, oraz w odniesieniu do osób, które posiadają okresy ubezpieczenia (zatrudnienia) przebyte przed 1 stycznia 1991 r. i nie zmieniały państwa zamieszkania, pod warunkiem, że osoby te nie zmieniały swego miejsca zamieszkania i nie przeniosły się do drugiego państwa-strony umowy lub do państwa trzeciego (zachowanie na podstawie umowy z 1975 r. statusu prawnego osób, które zamieszkały na terytorium Niemiec lub Polski przed dniem 1 stycznia 1991 r. i które nadal mieszkają na tym terytorium),

- art. 27 ust. 5 i art. 28 ust. 2 umowy z dnia 8 grudnia 1990 r. o zabezpieczeniu społecznym (zachowanie uprawnień do emerytur lub rent wypłacanych na podstawie umowy z 1957 r. zawartej między byłą Niemiecką Republiką Demokratyczną a Polską; zaliczanie okresów ubezpieczenia ukończonych przez polskich pracowników na podstawie umowy z 1988 r. zawartej między byłą Niemiecką Republiką Demokratyczną a Polską),

- art. 33 ust. 3 umowy z dnia 7 września 1998 r. między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Austrii o zabezpieczeniu społecznym (Dz.U. z 2000 r. nr 104, poz. 1105) – w odniesieniu do osób, które przebyły okresy ubezpieczenia na terytorium Polski przed dniem 27 listopada 1961 r. traktowane jako austriackie okresy ubezpieczenia dla celów nabycia prawa do austriackich świadczeń emerytalno-rentowych (zaliczanie okresów ubezpieczenia ukończonych przed dniem 27 listopada 1961 r.); stosowanie tego postanowienia ogranicza się do osób objętych tą umową.

WAŻNE

W związku z dalszym stosowaniem wymienionych wyżej przepisów umów polsko-niemieckich i umowy polsko-austriackiej część regulacji opisanych w niniejszej broszurze nie znajdzie zastosowania w odniesieniu do określonych osób posiadających polskie i niemieckie okresy ubezpieczenia (zatrudnienia), zamieszkałych w Polsce lub w Niemczech, a także w odniesieniu do określonych osób posiadających okresy ubezpieczenia przebyte na terytorium Polski przed dniem 27 listopada 1961 r. traktowane przy ustalaniu prawa do świadczeń jako austriackie okresy ubezpieczenia.

Poza relacjami z państwami członkowskimi Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarią, przy ustalaniu uprawnień do świadczeń emerytalno-rentowych nadal stosowane są umowy dwustronne o zabezpieczeniu społecznym zawarte przez Polskę z państwami trzecimi. Obecnie dotyczy to Bośni i Hercegowiny, Chorwacji, Macedonii, Serbii, Czarnogóry, Kanady, USA, Korei Południowej (od 1 października 2010 r. – także Australii). Regulacje unijne nie dotyczą tych państw.

1.4. Jakie przepisy prawne są stosowane przy ustalaniu emerytur i rent z ZUS?

W związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej Polska włączona jest w unijną koordynację systemów zabezpieczenia społecznego.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych – jako jedna z instytucji odpowiedzialnych za przyznawanie świadczeń emerytalno-rentowych w Polsce – jest zobowiązany przy ustalaniu uprawnień do świadczeń, w określonych sytuacjach, stosować oprócz polskich przepisów emerytalno-rentowych również prawo unijne. Nie dotyczy to jednak wszystkich ubezpieczonych w Polsce, a jedynie osób migrujących, tj. przemieszczających się w obrębie Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Szwajcarii.

Emerytury i renty przyznawane są w Polsce na podstawie polskich przepisów emerytalno-rentowych (głównie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych), które to przepisy w pewnych „sytuacjach międzynarodowych” są modyfikowane przez przepisy unijne. Te modyfikacje mają na celu polepszenie sytuacji prawnej osób ubiegających się o świadczenia eme-

rytalno-rentowe, będących w przeszłości aktywnymi zawodowo w różnych państwach członkowskich. Gdyby nie przepisy unijne, osoby takie mogłyby znaleźć się w sytuacji mniej korzystnej niż osoby, które całe życie pracowały i mieszkały w jednym państwie członkowskim.

1.5. Których państw dotyczy unijna koordynacja świadczeń emerytalno-rentowych?

Unijna koordynacja świadczeń emerytalno-rentowych dotyczy:

- państw członkowskich Unii Europejskiej, którymi są: Austria, Belgia, Bułgaria, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy, jak również ich następujących terytoriów zależnych, terytoriów zamorskich i terytoriów autonomicznych:

- Gibraltaru – w odniesieniu do Wielkiej Brytanii,
- Azorów i Madery – w odniesieniu do Portugalii,
- Gujany Francuskiej, Reunion, St. Pierre-et-Miquelon, Gwadelupy i Martyniki – w odniesieniu do Francji,
- Balearów, Wysp Kanaryjskich, Ceuty i Melilli – w odniesieniu do Hiszpanii;

- państw niebędących członkami Unii Europejskiej, należących do Europejskiego Obszaru Gospodarczego – Islandii, Liechtensteinu, Norwegii – oraz

- Szwajcarii.

Przepisy wspólnotowe o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego nie obowiązują jednak na terytorium:

- Grenlandii i Wysp Owczych – w odniesieniu do Danii,
- Wysp Normandzkich i Wyspy Man – w odniesieniu do Wielkiej Brytanii.

1.6. Kogo dotyczy unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych?

Unijne przepisy dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego odnoszą się do uprawnień emerytalno-rentowych osób wykonujących szeroko rozumianą działalność zawodową, w tym pracowników, osób pracujących na podstawie umów cywilnoprawnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek, które znalazły

się w określonej „sytuacji międzynarodowej” (np. pracowały/były ubezpieczone w Polsce i w innych państwach członkowskich) oraz osób, które mieszkają w innym państwie członkowskim i ubiegają się bądź pobierają polską emeryturę lub rentę z tytułu pracy (ubezpieczenia) podejmowanej wyłącznie w Polsce.

WAŻNE

Unijne przepisy dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych nie mają zastosowania do osób, które pracowały i mieszkają wyłącznie w Polsce.

Unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego objęte są: • osoby będące obywatelami jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Szwajcarii • bezpaństwowcy lub uchodźcy zamieszkali na terytorium jednego z państw członkowskich • członkowie rodzin wymienionych osób, a także • osoby pozostałe przy życiu po wymienionych wyżej osobach (np. małżonek, dzieci).

WAŻNE

Unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego – jako obywatele Unii Europejskiej – objęci są Polacy wykonujący pracę lub zamieszkujący na terytorium innego państwa członkowskiego oraz członkowie ich rodzin.

Przykład 1

Unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego dotyczą Polki, która przez 12 lat wykonywała pracę w Polsce, a następnie przez 9 lat pracowała w Wielkiej Brytanii i po osiągnięciu wieku 60 lat ubiega się o przyznanie emerytury.

Przykład 2

Unijne przepisy o koordynacji dotyczą posiadających obywatelstwo ukraińskie dzieci i żony zmarłego obywatela czeskiego, ubiegających się o rentę rodzinną po zmarłym, który przed śmiercią pracował i podlegał ubezpieczeniom społecznym przez 22 lata w Czechach oraz przez 4 lata w Polsce.

Unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego dotyczy też osób pozostających przy życiu po osobach, które nie były obywatelami państw członkowskich, ale które pracowały w państwach członkowskich, jeśli osoby pozostałe przy życiu są obywatelami państwa członkowskiego bądź bezpaństwowcami lub uchodźcami zamieszkałymi na terytorium jednego z państw członkowskich.

Przykład

Zamieszkała w Irlandii obywatelka tego państwa może ubiegać się o rentę rodzinną (wdowią) po mężu, który był obywatelem mołdawskim i przed śmiercią pracował i podlegał ubezpieczeniu społecznym przez 13 lat w Irlandii oraz przez 10 lat w Polsce. Jej uprawnienia zostaną ustalone z zastosowaniem prawa wspólnotowego.

Jak już wspomniano wyżej, pomiędzy Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi a Szwajcarią została zawarta umowa w sprawie swobodnego przepływu osób. Na podstawie tej umowy zakres stosowania unijnych przepisów o koordynacji został rozszerzony na stosunki między państwami członkowskimi Unii Europejskiej a Szwajcarią, która dotychczas nie wstąpiła do UE. Umowa ta od 1 kwietnia 2006 r. obowiązuje również w odniesieniu do Polski. Rozporządzenia unijne z zakresu koordynacji mogą być zatem stosowane także wobec osób ubiegających się o emeryturę lub rentę, posiadających okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w Polsce i w innych państwach członkowskich UE oraz w Szwajcarii. Koordynacja ta odbywa się jednak na mocy rozporządzeń nr 1408/71 i nr 574/72, ponieważ stosowania rozporządzeń nr 883/2004 i nr 987/2009 nie rozciągnięto na stosunki Unii Europejskiej ze Szwajcarią.

Przykład

Unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego wynikającą z rozporządzenia nr 1408/71 objęta jest obywatelka polska ubiegająca się o emeryturę, która pracowała i podlegała ubezpieczeniom społecznym przez 12 lat w Polsce oraz przez 9 lat w Szwajcarii. W przypadku zainteresowanej uprawnienia do emerytury polskiej i szwajcarskiej zostaną ustalone z zastosowaniem rozporządzenia nr 1408/71.

Unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego została rozszerzona, na podstawie porozumienia w sprawie Europejskiego Obszaru Gospodarczego, także na państwa nienależące do Unii Euro-

pejskiej, ale należące do EOG, tj. na Norwegię, Islandię i Liechtenstein. Porozumienie to od 1 maja 2004 r. ma zastosowanie również w odniesieniu do Polski, a od 1 sierpnia 2007 r. także do Bułgarii i Rumunii. Rozporządzenia unijne z zakresu koordynacji mogą być zatem stosowane także wobec osób ubiegających się o emeryturę lub rentę, posiadających okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w Polsce i w innych państwach EOG. Koordynacja ta odbywa się jednak na mocy rozporządzeń nr 1408/71 i nr 574/72, bowiem stosowania rozporządzeń nr 883/2004 i nr 987/2009 nie rozciągnięto na EOG.

Przykład

Unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego objęta jest ubiegająca się o emeryturę obywatelka norweska, która pracowała i podlegała ubezpieczeniom przez 18 lat w Norwegii (państwo nienależące do UE, lecz należące do EOG) oraz przez 4 lata w Polsce. W takim przypadku uprawnienia do emerytury polskiej i norweskiej zostaną ustalone z zastosowaniem rozporządzenia nr 1408/71.

Na mocy postanowień wspomnianego już rozporządzenia Rady (EWG) nr 859/2003 zakres stosowania przepisów rozporządzeń nr 1408/71 i nr 574/72 został rozciągnięty na obywateli państw nienależących do Unii Europejskiej (państw trzecich), którzy legalnie mieszkają na terytorium państwa członkowskiego i znajdują się w sytuacji prawnej, która dotyczy więcej niż jednego państwa członkowskiego – czyli np. pracowali w dwóch państwach członkowskich albo pracowali w jednym, a mieszkają w innym państwie członkowskim. Dotyczy to znajdujących się w sytuacji transgranicznej legalnie zamieszkujących na terytorium Unii Europejskiej (z wyjątkiem Danii) obywateli państw nienależących do UE, takich jak np. Ukraina, Białoruś, Rosja, Mołdawia, Kazachstan, Gruzja, Armenia, USA, Kanada, Australia i innych.

Przykład 1

Unijna koordynacja dotyczy zamieszkałego w Polsce obywatela Ukrainy, który przez 3 lata był zatrudniony w Wielkiej Brytanii, a następnie prowadził w Polsce przez 2 lata działalność gospodarczą, w trakcie prowadzenia której ciężko zachorował i ubiega się o przyznanie renty z tytułu niezdolności do pracy. W jego przypadku, przy ustalaniu uprawnień do renty z ZUS zastosowanie znajdą postanowienia rozporządzenia nr 1408/71.

Przykład 2

Unijna koordynacja nie dotyczy ubiegającej się o emeryturę, zamieszkałej w USA obywatelki tego państwa, która była zatrudniona i podlegała ubezpieczeniom społecznym przez 9 lat w Holandii, a następnie przez 12 lat w Polsce. Jej uprawnienia emerytalne podlegają rozpatrzeniu wyłącznie w oparciu o wewnętrzne regulacje każdego z państw, w których podlegała ubezpieczeniu (Holandii i Polski), bez stosowania unijnych przepisów o koordynacji, ponieważ nie mieszka na terytorium Unii Europejskiej. W tym przypadku, jeśli posiada okresy ubezpieczenia w USA (w ramach systemu Social Security), jej uprawnienia emerytalne w ZUS zostaną ustalone w oparciu o umowę międzynarodową między Polską a USA o zabezpieczeniu społecznym.

Unijnych przepisów o koordynacji nie stosuje się do obywateli państw trzecich zamieszkałych w Danii, Islandii, Norwegii, Liechtensteinie oraz w Szwajcarii albo ubiegających się o przyznanie emerytury lub renty z tytułu okresów ubezpieczenia bądź zamieszkania przebytych w tych państwach.

Przykład

Unijne regulacje dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego nie znajdują zastosowania w odniesieniu do zamieszkałego w Polsce obywatela Egiptu (państwa spoza Unii Europejskiej), który pracował 15 lat w Norwegii oraz 15 lat w Polsce i po ukończeniu 65 lat ubiega się o przyznanie emerytury. Jego uprawnienia emerytalne podlegają rozpatrzeniu wyłącznie w oparciu o wewnętrzne regulacje każdego z państw, w których wykonywana była praca (Polski i Norwegii), bez stosowania unijnych przepisów o koordynacji, ponieważ rozszerzenie koordynacji w odniesieniu do obywateli państw trzecich (czyli np. obywateli Egiptu) nie odnosi się do Norwegii.

Nieuchwalenie do 30 kwietnia 2010 r. rozporządzenia rozszerzającego na obywateli państw trzecich stosowanie rozporządzeń nr 883/2004 i nr 987/2009 (analogicznego do rozporządzenia nr 859/2003) oraz brak instrumentów międzynarodowych rozszerzających stosowanie rozporządzeń nr 883/2004 i nr 987/2009 na stosunki ze Szwajcarią i państwami Europejskiego Obszaru Gospodarczego, powoduje że na dzień 1 maja 2010 r. unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego **na podstawie rozporządzenia nr 883/2004** objęte są:

- osoby będące obywatelami jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej,
- bezpaństwowcy lub uchodźcy zamieszkali na terytorium jednego z państw członkowskich,
- członkowie rodzin wymienionych osób, a także
- osoby pozostałe przy życiu po wymienionych wyżej osobach (np. małżonek, dzieci),
- osoby pozostałe przy życiu po osobach, które nie były obywatelami państw członkowskich, ale które pracowały w państwach członkowskich, jeśli osoby pozostałe przy życiu są obywatelami państwa członkowskiego bądź bezpaństwowcami lub uchodźcami zamieszkałymi na terytorium jednego z państw członkowskich.

Z kolei **dotychczasowe rozporządzenie nr 1408/71** nadal (do czasu zmiany przepisów w tym zakresie) ma zastosowanie do spraw emerytalno-rentowych:

- osób będących obywatelami państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego nienależących do Unii Europejskiej (Norwegia, Islandia, Liechtenstein) lub Szwajcarii,
- osób będących obywatelami państw trzecich, tj. obywatelami państw nienależących do Unii Europejskiej, którzy legalnie mieszkają na terytorium państwa członkowskiego i znajdują się w sytuacji prawnej, która dotyczy więcej niż jednego państwa członkowskiego – czyli np. pracowali w dwóch państwach członkowskich albo pracowali w jednym, a mieszkają w innym państwie członkowskim (dotyczy ich rozporządzenie Rady (EWG) nr 859/2003).

1.7. Jakich świadczeń emerytalno-rentowych dotyczy unijna koordynacja?

Unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego dotyczą świadczeń z zabezpieczenia społecznego, a w szczególności długoterminowych świadczeń pieniężnych z tytułu starości, inwalidztwa, śmierci oraz wypadków przy pracy i chorób zawodowych.

Do świadczeń emerytalno-rentowych realizowanych przez ZUS, podlegających unijnej koordynacji należą:

- emerytura, w tym emerytura z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (I filar) oraz emerytura przysługująca na podstawie składek odprowadzonych do otwartego funduszu emerytalnego (OFE), czyli emerytura kapitałowa (II filar), aczkolwiek koordynacja emerytury kapi-

tałowej ma charakter ograniczony ze względu na specyficzne warunki nabycia prawa do tego świadczenia,

- renta z tytułu niezdolności do pracy, w tym renta szkoleniowa,
- renta rodzinna,
- dodatek pielęgnacyjny,
- dodatek do renty rodzinnej dla sieroty zupełnej,
- renta z tytułu niezdolności do pracy w związku z wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową wraz z dodatkami,
- renta rodzinna powypadkowa,
- zasiłek pogrzebowy.

Wspólnotową koordynacją nie są natomiast objęte świadczenia dla ofiar wojny, do których należą m.in. świadczenia dla kombatantów (w tym dodatki kombatanckie, ryczałt energetyczny) oraz renty z tytułu inwalidztwa wojennego. Jeżeli z przepisów wynika, że prawo do takiego świadczenia przysługuje osobom zamieszkałym w innym niż Polska państwie członkowskim, świadczenia te mogą być wówczas wypłacane wyłącznie w Polsce, na wniosek osoby uprawnionej, na jej rachunek bankowy w Polsce albo do rąk osoby upoważnionej do odbioru, zamieszkałej w Polsce.

Szczególne regulacje unijne dotyczą renty socjalnej. Świadczenie to traktowane jest jako specjalne świadczenie o charakterze nieskładkowym, a prawo do niego przysługuje wyłącznie osobom zamieszkałym na terytorium Polski, o ile spełniają warunki wymagane w polskich przepisach prawnych. Nie przysługuje ono, w związku z wpisaniem tego świadczenia do załącznika X do rozporządzenia nr 883/2004, osobom zamieszkałym poza granicami Polski w innych państwach członkowskich.

2. Podstawowe zasady unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych

2.1. Nowe a dotychczasowe rozporządzenia o koordynacji

Nowe i dotychczasowe rozporządzenia o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego przewidują te same podstawowe zasady koordynacji w obszarze świadczeń emerytalno-rentowych. Należą do nich: zasada równego traktowania, zasada sumowania okresów, zasada zachowania praw nabytych i eksport świadczeń, zasada zrównania zdarzeń i okoliczności. Z uwagi na brak zasadniczych różnic, zasady te zostaną poniżej omówione wspólnie.

2.2 Równe traktowanie

Zgodnie z zasadą równego traktowania osoby objęte wspólnotową koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego podlegają obowiązkom i korzystają z praw wynikających z ustawodawstwa dotyczącego emerytur i rent każdego państwa członkowskiego na tych samych warunkach, co obywatele tego państwa.

Prawo unijne zakazuje dyskryminacji takich osób zarówno w zakresie dostępu do ubezpieczeń społecznych w którymkolwiek państwie członkowskim, jak i w zakresie korzystania ze świadczeń przysługujących na podstawie przepisów prawnych tych państw.

Przykład

Obywatel polski złożył wniosek o emeryturę przysługującą na podstawie brytyjskich przepisów prawnych. Na podstawie prawa unijnego przysługują mu takie same prawa – i obciążają go takie same obowiązki – jak osobę posiadającą obywatelstwo brytyjskie. Zainteresowany powinien być traktowany przez brytyjską instytucję rozpatrującą wniosek emerytalny tak, jakby był Brytyjczykiem.

2.3. Sumowanie okresów ubezpieczenia lub zamieszkania przy ustalaniu prawa do świadczeń

W myśl zasady uwzględniania (sumowania) okresów ubezpieczenia lub zamieszkania, w przypadku gdy przepisy danego państwa wymagają do nabycia prawa do emerytury lub renty posiadania określonej długości okresów ubezpieczenia albo okresów zamieszkania, instytucja ustalająca uprawnienia do świadczeń w danym państwie uwzględnia również okresy przebyte w innych państwach członkowskich, o ile okresy te nie pokrywają się.

WAŻNE

Jeśli osoba ubiega się o świadczenia na podstawie przepisów prawnych państwa członkowskiego, a jej okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w tym państwie nie są wystarczające do nabycia prawa do świadczeń, to instytucja tego państwa uwzględnia również okresy ubezpieczenia (lub zamieszkania) przebyte przez tę osobę we wszystkich innych państwach członkowskich.

Przykład

Obywatel polski urodzony przed 1 stycznia 1949 r. złożył wniosek o emeryturę na podstawie okresów ubezpieczenia w Polsce (17 lat) i w Wielkiej Brytanii (14 lat). Po to, aby uzyskać emeryturę z ZUS, musi on udowodnić co najmniej 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych w Polsce (dla emerytury z ZUS bez gwarantowanej kwoty minimalnej – wystarcza dla mężczyzny 20-letni staż). Zainteresowany nie jest w stanie spełnić tego warunku w oparciu o same polskie okresy ubezpieczenia. Zsumowanie polskich i brytyjskich okresów ubezpieczenia będzie skutkowało spełnieniem warunku stażowego przewidzianego w polskim ustawodawstwie, co pozwoli tej osobie nabyć prawo do emerytury z ZUS.

Zasada sumowania okresów dotyczy również przyznawanych przez ZUS emerytur innych niż emerytura w powszechnym wieku, takich jak: emerytura wcześniejsza (np. emerytura dla pracowników z długim stażem na podstawie art. 29 ustawy emerytalnej), emerytura bez względu na wiek (np. emerytura nauczycielska czy górnicza), emerytura przy obniżonym wieku emerytalnym (np. emerytury przyznawane na podstawie art. 32 ustawy emerytalnej czy na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej).

W przepisach unijnych funkcjonuje dodatkowa zasada, dotycząca uwzględniania okresów przebytych w szczególnym zawodzie lub zatrudnieniu. W myśl tej zasady, jeżeli ustawodawstwo państwa członkowskiego uzależnia przyznanie pewnych świadczeń od spełnienia okresów ubezpieczenia wyłącznie w odniesieniu do określonej pracy najmniej lub na własny rachunek lub w zawodzie, który podlega szczególnemu systemowi dotyczącemu osób zatrudnionych lub pracujących na własny rachunek, instytucja właściwa tego państwa członkowskiego uwzględni okresy spełnione na podstawie ustawodawstwa pozostałych państw członkowskich tylko wtedy, gdy zostały one spełnione na podstawie podobnego systemu lub w przeciwnym razie – w tym samym zawodzie lub w odpowiednich przypadkach – przy tej samej pracy najmniej.

Zatem w sytuacji gdy w myśl polskich przepisów do nabycia emerytury z ZUS konieczne jest posiadanie oprócz tzw. stażu ogólnego (okresów składkowych i nieskładkowych) także tzw. stażu szczególnego, czyli najczęściej określonej długości okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach lub charakterze, uwzględnieniu podlegają odpowiednie okresy przebyte w innych państwach członkowskich wyłącznie wtedy, gdy zostały one spełnione w tym samym zawodzie lub w odpowiednich przypadkach – przy tej samej pracy najmniej.

Do zastosowania zasady sumowania okresów dla nabycia emerytury z ZUS z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub charakterze konieczne jest, aby osoba zainteresowana podlegała w Polsce ubezpieczeniom społecznym, wykonując przez jakikolwiek okres wymagane zatrudnienie. Osoba, która w Polsce nigdy nie wykonywała wymaganego zatrudnienia (lecz całość tego zatrudnienia wykonywała za granicą), nie może uzyskać takiej szczególnej emerytury z ZUS.

2.4. Zachowanie praw nabytych i eksport świadczeń

Zgodnie z zasadą zachowania praw nabytych, świadczenia przyznane przez instytucję jednego z państw członkowskich nie mogą doznać żadnego uszczerbku, w szczególności nie mogą zostać obniżone, zmienione, zawieszane lub uchylone, z tego powodu, że osoba uprawniona do tych świadczeń przebywa lub mieszka na terytorium państwa członkowskiego innego niż państwo zobowiązane do wypłaty świadczeń.

Oznacza to, że nie można zmniejszyć wysokości lub zawiesić prawa do świadczenia wypłacanego emerytowi lub renciście z powodu zamieszkiwania przez niego w państwie członkowskim innym niż to, którego instytucja przyznała mu świadczenie.

Emeryci i renciści mają prawo otrzymywać swoje świadczenia w miejscu zamieszkania, bez względu na to, na terytorium którego państwa członkowskiego mieszkają.

Na wniosek osoby zamieszkałej w innym państwie członkowskim, ZUS będzie przekazywać przysługującą tej osobie polską emeryturę lub rentę na rachunek bankowy tej osoby w państwie zamieszkania.

2.5. Zrównanie zdarzeń i okoliczności

W przypadkach, w których na podstawie ustawodawstwa właściwego państwa członkowskiego, zaistnieniu pewnych okoliczności lub zdarzeń przypisywane są określone skutki prawne, to państwo członkowskie uwzględnia podobne okoliczności lub zdarzenia zaistniałe w każdym innym państwie członkowskim tak, jak gdyby miały one miejsce na jego własnym terytorium.

Oznacza to, że instytucje ubezpieczeniowe każdego państwa członkowskiego są zobowiązane do uwzględnienia określonych zdarzeń i okoliczności warunkujących przyznanie świadczeń (np. śmierć ubezpieczonego, emeryta lub rencisty bądź członka jego rodziny, nawiązanie, kontynuowanie i rozwiązanie stosunku pracy) także wtedy, gdy zdarzenia te wystąpiły na terytorium innego państwa członkowskiego.

WAŻNE

Śmierć osoby podlegającej polskiemu ustawodawstwu w zakresie ubezpieczeń społecznych, która nastąpiła na terytorium innego państwa członkowskiego, będzie potraktowana tak, jakby zdarzyła się na terytorium Polski.

Nawiązanie, kontynuowanie i rozwiązanie przez osobę ubiegającą się o polską emeryturę stosunku pracy z zagranicznym pracodawcą z państwa członkowskiego zostanie potraktowane na równi z odpowiednim nawiązaniem, kontynuowaniem i rozwiązaniem stosunku pracy z polskim pracodawcą.

3. Sytuacja prawna osoby ubiegającej się o polską emeryturę lub rentę

Uprawnienia osoby ubiegającej się o świadczenia emerytalno-rentowe regulowane są unijnymi przepisami o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, w sytuacji gdy:

- osoba ta pracowała w co najmniej dwóch państwach członkowskich lub
- osoba ta pracowała w jednym państwie członkowskim, ale mieszka w innym państwie członkowskim, pod warunkiem, że osoba taka jest objęta zakresem podmiotowym rozporządzeń unijnych (tzn. jest obywatelem państwa członkowskiego, uchodźcą lub bezpaństwowcem zamieszkałym na terytorium Unii albo obywatelem państwa trzeciego zamieszkałym na terytorium państwa członkowskiego, który pracował w państwach członkowskich itd.).

Równoległe obowiązywanie nowych rozporządzeń o koordynacji nr 883/2004 i nr 987/2009 oraz dotychczasowych rozporządzeń nr 1408/71 i nr 574/72 komplikuje stan prawny. W obszarze emerytalno-rentowym koordynacja odbywa się jednak po 30 kwietnia 2010 r. nadal na prawie jednakowych zasadach. Nowe i dotychczasowe rozporządzenia o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego przewidują generalnie analogiczny sposób koordynacji świadczeń emerytalno-rentowych. Regulacje koordynujące emerytury i renty zostaną więc omówione w dalszej części publikacji łącznie – w sposób ogólny, przy wyraźnym zaznaczeniu odrębności czy odmienności w sytuacjach, w których one występują.

3.1. Emerytury i renty

3.1.1. *Ustalanie świadczeń na podstawie przepisów krajowych*

W celu nabycia uprawnień do emerytury lub renty w państwie członkowskim konieczne jest spełnienie wszystkich warunków wymaganych do nabycia prawa do danego świadczenia w tym państwie.

WAŻNE

Aby uzyskać emeryturę lub rentę w państwie członkowskim, trzeba spełnić warunki przewidziane przez przepisy tego państwa.

Osoba, która posiada okresy ubezpieczenia w Polsce, może uzyskać polską emeryturę lub rentę, o ile spełni warunki wymagane do nabycia prawa do świadczeń wynikające z polskich przepisów prawnych.

Unijne przepisy o koordynacji mają ułatwić spełnienie tych warunków, np. poprzez mechanizm sumowania (uwzględniania) okresów ubezpieczenia i zamieszkania przebytych w państwach członkowskich.

Należy zaznaczyć, że osoba, która nigdy nie była ubezpieczona w Polsce, a jedynie w innym państwie członkowskim, nie otrzyma polskich świadczeń emerytalno-rentowych.

3.1.2. Ubezpieczenie wyłącznie w Polsce – wyłącznie polskie świadczenia

W przypadku osoby, która podlegała ubezpieczeniu wyłącznie w Polsce i która nie posiada okresów ubezpieczenia lub zamieszkania przebytych w innych państwach członkowskich, uprawnienia do świadczeń emerytalno-rentowych są rozpatrywane wyłącznie przez polską instytucję. Dla uzyskania określonego świadczenia konieczne jest spełnienie przez zainteresowaną osobę warunków wymaganych do nabycia prawa do takiego świadczenia wynikających z polskich przepisów.

3.1.3. Ubezpieczenie w dwóch (lub więcej) państwach członkowskich – świadczenia z każdego z państw, w którym przebyte zostały okresy ubezpieczenia lub zamieszkania

Osoba, która była ubezpieczona (pracowała) w różnych państwach członkowskich, może ubiegać się o przyznanie emerytury lub renty jednocześnie z każdego z tych państw. Świadczenia ustalane są równoległe przez instytucje ubezpieczeniowe każdego z państw, w których osoba była ubezpieczona.

W rezultacie zainteresowany może otrzymać np. trzy emerytury, przyznane i wypłacane przez instytucje właściwe każdego z państw członkowskich, w których był ubezpieczony lub zamieszkiwał. W każdym z tych państw muszą być jednak spełnione wszystkie warunki wymagane do nabycia uprawnień. Przepisy unijne ułatwiają spełnienie przez zainteresowanego warunków wymaganych w danym kraju, ale ich nie uchylają.

Należy pamiętać, że złożenie wniosku w instytucji jednego z państw członkowskich powoduje wszczęcie postępowania o przyznanie świad-

czeń we wszystkich państwach, w których zainteresowany był ubezpieczony (chyba, że zainteresowany wyraźnie zażąda odroczenia rozpatrzenia prawa do emerytury w jednym z państw). Data złożenia wniosku w instytucji danego państwa jest wiążąca dla wszystkich instytucji ustalających uprawnienia.

Należy pamiętać, aby w chwili zgłaszania wniosku o emeryturę lub rentę podać informacje dotyczące okresów ubezpieczenia i okresów zamieszkania we wszystkich państwach członkowskich do daty wniosku, ponieważ brak informacji o ubezpieczeniu w określonym państwie członkowskim uniemożliwi uzyskanie – na podstawie takiego niekompletnego wniosku – emerytury lub renty z tego państwa. Także data złożenia wniosku nie będzie w takim przypadku wiązać instytucji tego państwa.

WAŻNE

Tyle, ile jest państw członkowskich, w których dana osoba była ubezpieczona, tyłu można się spodziewać świadczeń emerytalno-rentowych, o ile osoba poda przy składaniu wniosku (druk E 207) informacje dotyczące wszystkich państw członkowskich, w których posiada okresy ubezpieczenia lub zamieszkania.

3.1.4. Okresy krótsze niż 1 rok

Jeżeli osoba zainteresowana przyznaniem emerytury lub renty przebyła w danym państwie członkowskim okres ubezpieczenia lub zamieszkania krótszy niż 1 rok i z tytułu tego okresu nie przysługują jej z tego państwa żadne świadczenia, instytucja tego państwa członkowskiego nie przyznaje uprawnień do świadczeń i nie stosuje zasady sumowania okresów. Ten krótszy niż 1 rok okres zostanie natomiast uwzględniony przez instytucje innych państw członkowskich i wliczony w ciężar ustalonych przez nie emerytur lub rent.

Oznacza to, że jeżeli ktoś pracował w określonym państwie członkowskim krócej niż 1 rok, nie powinien spodziewać się z tego państwa emerytury lub renty, chyba że wewnętrzne przepisy prawne tego państwa przewidują prawo do świadczeń za tak krótkie okresy.

Przykład

Kobieta urodzona przed 1 stycznia 1949 r. ubiegająca się o emeryturę pracowała w Polsce 11 miesięcy, w Słowacji 9 miesięcy, a w Niemczech 38 lat. Za okresy ubezpieczenia w Polsce (wynoszące 11 miesięcy) nie przy-

ślągują świadczenia polskie, a za okresy ubezpieczenia w Słowacji (wynoszące 9 miesięcy) nie przysługują świadczenia słowackie. Instytucje polska i słowacka nie przyznają i nie będą wypłacać żadnych świadczeń.

W takiej sytuacji instytucja niemiecka przy obliczaniu wysokości niemieckiej emerytury uwzględni w kwocie świadczenia wartość polskich i słowackich okresów ubezpieczenia.

3.1.5. Sumowanie okresów dla prawa do emerytur i rent

Jeśli przepisy danego państwa wymagają do nabycia prawa do emerytury lub renty posiadania określonej długości okresów ubezpieczenia albo okresów zamieszkania, instytucja ustalająca uprawnienia do świadczeń w danym państwie uwzględnia (sumuje) również okresy przebyte w innych państwach członkowskich.

WAŻNE

Do stażu, od którego zależy prawo do emerytury lub renty w którymkolwiek państwie członkowskim, zaliczane są okresy ubezpieczenia lub zamieszkania przebyte we wszystkich państwach członkowskich.

Jeżeli zatem osoba ubiegająca się o przyznanie emerytury lub renty w Polsce ma okresy składkowe i nieskładkowe zbyt krótkie do nabycia uprawnień do świadczeń na podstawie polskich przepisów prawnych, do polskich okresów ubezpieczenia dolicza się okresy ubezpieczenia lub zamieszkania we wszystkich innych państwach członkowskich.

Przykład

ZUS, ustalając uprawnienia do emerytury 65-letniemu mężczyźnie, który posiada okres ubezpieczenia w Polsce wynoszący 18 lat (niewystarczający do nabycia prawa do polskiej emerytury) i okres ubezpieczenia we Francji wynoszący 7 lat, zsumuje oba wymienione okresy. Umożliwi to spełnienie przez zainteresowanego warunku posiadania 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, wymaganego do nabycia prawa do polskiej emerytury.

Jeśli przy ustalaniu prawa do polskich świadczeń uwzględniane są okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich, to brane są pod uwagę wszystkie okresy ubezpieczenia

w tych państwach, bez względu na to, czy przypadają przed dniem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, czy też po tej dacie.

3.1.6. Obliczanie wysokości świadczenia w przypadku, gdy do nabycia uprawnień konieczne było uwzględnienie (sumowanie) okresów zagranicznych (zasada pro rata temporis)

Zasada uwzględniania okresów ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich powoduje, że świadczenie jest obliczane i wypłacane **w wysokości częściowej**, odpowiadającej proporcji okresów przebytych w danym państwie członkowskim do sumy okresów przebytych we wszystkich zainteresowanych państwach członkowskich.

W takiej sytuacji wysokość emerytury lub renty oblicza się – zgodnie z zasadą *pro rata temporis* – w dwóch etapach:

- w pierwszym – oblicza się teoretyczną (pełną) wysokość świadczenia, jakie przysługiwałoby zainteresowanemu, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia lub zamieszkania zostały przebyte na podstawie przepisów prawnych stosowanych przez instytucję danego państwa członkowskiego,
- w drugim – na podstawie teoretycznej (pełnej) wysokości świadczenia oblicza się rzeczywistą (częściową) wysokość świadczenia, z zastosowaniem proporcji okresów ubezpieczenia lub zamieszkania w danym państwie członkowskim do sumy okresów ubezpieczenia i zamieszkania przebytych przez zainteresowanego we wszystkich państwach członkowskich.

Przykład

ZUS ustalił prawo do emerytury 60-letniej kobiecie posiadającej okresy ubezpieczenia w trzech państwach: w Polsce – wynoszące 9 lat, w Czechach – wynoszące 4 lata i na Litwie – wynoszące 7 lat.

Ze względu na to, że do spełnienia warunku posiadania 20-letniego okresu składkowego i nieskładkowego konieczne było uwzględnienie okresów ubezpieczenia przebytych przez zainteresowaną w Czechach i na Litwie, wysokość emerytury zostanie ustalona w dwóch etapach:

— najpierw zostanie obliczona teoretyczna (pełna) wysokość świadczenia, jakie przysługiwałoby zainteresowanej, gdyby cały 20-letni okres został przebyty w Polsce,

— następnie zostanie obliczona rzeczywista (częściowa) wysokość świadczenia – przez pomnożenie proporcji okresów ubezpieczenia ($9/20$) przez kwotę pełnego świadczenia, obliczonego za 20 lat ubezpieczenia.

Na przykład: gdyby wysokość emerytury ustalonej za 20 lat pracy wynosiła 1000 zł, to rzeczywista (częściowa) wysokość emerytury wyniosłaby 450 zł ($1000 \text{ zł} \times 9/20 = 450 \text{ zł}$).

Również instytucje czeska i litewska rozpatrzą wniosek o emeryturę. O ile zainteresowana osoba spełni warunki wymagane do nabycia prawa do emerytury we wszystkich trzech państwach, w których była ubezpieczona, będzie otrzymywała trzy częściowe emerytury, przyznane przez instytucje: polską, czeską i litewską.

WAŻNE

Jeśli przy ustalaniu prawa do świadczenia ZUS uwzględni obok polskich okresów ubezpieczenia także okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich, to wówczas obliczy emeryturę lub rentę w wysokości częściowej, z uwzględnieniem proporcji okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce do sumy okresów ubezpieczenia przebytych w Polsce i w innych państwach członkowskich.

3.1.7. Przyznawanie korzystniejszego świadczenia emerytalno-rentowego osobie, która ma wymagane okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w danym państwie, a była ubezpieczona również w innych państwach

Jeżeli osoba ubiegająca się o przyznanie emerytury lub renty posiada okresy ubezpieczenia lub zamieszkania wystarczające do nabycia uprawnień do świadczeń w danym państwie, a oprócz tych okresów ma jeszcze okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich, instytucja ustalająca uprawnienia do świadczeń jest zobowiązana do podjęcia następujących czynności:

- obliczenia wysokości świadczenia z uwzględnieniem okresów przebytych wyłącznie we własnym państwie,
- obliczenia wysokości świadczenia z uwzględnieniem sumy okresów przebytych we własnym państwie i okresów zagranicznych, w wysokości częściowej, ustalonej zgodnie z zasadą *pro rata temporis*,
- porównania kwot świadczeń uzyskanych na podstawie obu obliczeń i przyznania świadczenia w wysokości korzystniejszej dla zainteresowanego.

Przykład

ZUS ustala prawo do emerytury 65-letniemu mężczyźnie, który posiada okresy ubezpieczenia: w Polsce – wynoszące 26 lat i w Wielkiej Brytanii – wynoszące 6 lat.

Biorąc pod uwagę wyłącznie okres ubezpieczenia w Polsce (26 lat), zainteresowany spełnia warunki wymagane do nabycia prawa do polskiej emerytury, a zatem wysokość tej emerytury ZUS obliczy w dwóch wariantach:

- wariant I – wysokość polskiej emerytury za 26 lat ubezpieczenia w Polsce (emerytura krajowa);

- wariant II – wysokość polskiej emerytury z uwzględnieniem łączonych okresów ubezpieczenia w Polsce i w Wielkiej Brytanii (emerytura częściowa) – zgodnie z zasadą pro rata temporis, tj. w dwóch etapach:

- w pierwszej kolejności obliczy kwotę teoretyczną – pełną wysokość polskiej emerytury, jaka przysługiwałaby, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia (32 lata) zostały przebyte zgodnie z polskimi przepisami,

- następnie obliczy kwotę rzeczywistą – częściową wysokość polskiej emerytury, z uwzględnieniem proporcji polskich okresów ubezpieczenia do sumy okresów ubezpieczenia w Polsce i w Wielkiej Brytanii (tj. 26/32), a następnie dokona porównania kwot świadczeń ustalonych w obu wariantach i przyzna emeryturę w wysokości korzystniejszej dla zainteresowanego.

Instytucja ubezpieczeniowa Wielkiej Brytanii również ustali prawo i obliczy wysokość emerytury, stosując brytyjskie przepisy prawne, z zastosowaniem – o ile będzie to konieczne – przepisów unijnych dotyczących uwzględniania okresów ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich (w tym przypadku – okresów ubezpieczenia w Polsce).

Jeżeli zainteresowany spełni warunki wymagane do nabycia prawa do emerytury w obu państwach, będzie otrzymywał świadczenia przyznane przez instytucje dwóch państw (emeryturę polską i emeryturę brytyjską).

Odmienne zasady dotyczą przyznawania, począwszy od 1 stycznia 2009 r., tzw. nowych emerytur, do których prawo nie zależy od długości okresów składkowych i nieskładkowych przebytych w Polsce. Emerytura taka jest przyznawana osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r.

Prawo do „nowej” emerytury przysługuje osobie, która pozostawała w polskim systemie ubezpieczeń społecznych, bez względu na długość okresu ubezpieczenia.

Emerytury takie są ustalane bez uwzględniania zagranicznych okresów ubezpieczenia i zamieszkania, w wysokości wynikającej z ustawodawstwa polskiego. Podstawę obliczenia „nowej” emerytury stanowi kwota składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnienie-

niem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, oraz kwota zwaloryzowanego kapitału początkowego. Wysokość takiej emerytury stanowi kwota będąca wynikiem podzielenia podstawy obliczenia przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego.

Osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r., niebędącym członkami otwartego funduszu emerytalnego, które wiek emerytalny osiągną w latach 2009-2013, przyznawana jest tzw. emerytura mieszana (o ile osoby te nie skorzystały z wcześniejszej emerytury na podstawie przepisów art. 46 lub 50 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Wysokość tej emerytury zależy od kwoty emerytury obliczonej na dotychczasowych zasadach (wysokość świadczenia uzależniona od długości okresów ubezpieczenia) oraz kwoty emerytury obliczonej na nowych zasadach (wysokość emerytury niezależna od długości okresów ubezpieczenia, a jedynie od stanu konta ubezpieczonego w ZUS oraz kapitału początkowego). Przykładowo: wysokość emerytury przyznanej na wniosek urodzonej po 1948 r. osoby, która osiągnęła wiek uprawniający do emerytury w 2009 r., wynosić będzie:

— 80% emerytury obliczonej na podstawie art. 53 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (wysokość świadczenia uzależniona od długości okresów ubezpieczenia)

oraz

— 20% emerytury obliczonej na podstawie art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (wysokość emerytury niezależna od długości okresów ubezpieczenia, a jedynie od stanu konta ubezpieczonego w ZUS oraz kapitału początkowego).

Przy obliczaniu wysokości emerytury mieszanej w części obliczanej na zasadach dotychczasowych zastosowanie znajduje zasada uwzględniania zagranicznych okresów ubezpieczenia i zamieszkania. Dlatego osobom, dla których przy ustalaniu prawa do emerytury konieczne było uwzględnienie okresów zagranicznych albo dla których uwzględnienie tych okresów jest korzystniejsze, tę część emerytury oblicza się z uwzględnieniem okresów zagranicznych i zastosowaniem proporcji okresów ubezpieczenia lub zamieszkania w Polsce do sumy okresów ubezpieczenia i zamieszkania we wszystkich państwach członkowskich (patrz: zasada *pro rata temporis* opisana w cz. 3.1.6, na s. 25). Zasada ta nie dotyczy natomiast części emerytury mieszanej obliczanej na nowych zasadach.

3.1.8. Zasady dotyczące renty z tytułu niezdolności do pracy

Ze względu na różnice wynikające z systemów rentowych poszczególnych państw członkowskich wspólnotowe przepisy prawne o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego różnicują sytuację prawną ubiegającej się o rentę inwalidzką (rentę z tytułu niezdolności do pracy) osoby, która była kolejno ubezpieczona w państwach członkowskich o odmiennych systemach rentowych.

W zależności od rodzaju systemu, któremu dana osoba podlegała, może się zdarzyć, że renta inwalidzka (renta z tytułu niezdolności do pracy) będzie przysługiwała wyłącznie z systemu ubezpieczeń społecznych jednego państwa członkowskiego. Dotyczy to rent z takich państw członkowskich, których systemy prawne nie uzależniają wysokości rent od długości okresów ubezpieczenia (dotyczy to niektórych świadczeń z tytułu inwalidztwa w Czechach, Estonii, Finlandii, Grecji, Irlandii, Łotwie, Szwecji, Wielkiej Brytanii).

Może też zdarzyć się, że renty takie będą równocześnie przysługiwać z więcej niż jednego państwa członkowskiego, tak jak ma to miejsce w przypadku emerytur (z każdego państwa członkowskiego, w którym osoba była ubezpieczona).

Uprawnienia do renty z tytułu niezdolności do pracy z ZUS oraz jej wysokość ustala się tak samo jak uprawnienia i wysokość emerytury. Obok polskiej renty osobie zainteresowanej mogą przysługiwać renty inwalidzkie (z tytułu niezdolności do pracy) również z innych państw członkowskich, w których podlegała ubezpieczeniom, o ile spełnia warunki określone w przepisach prawnych tych państw.

Przy ustalaniu prawa do polskiej renty znajdują zastosowanie przepisy dotyczące uwzględniania (sumowania) okresów zagranicznych oraz obliczania wysokości renty według zasady *pro rata temporis*.

Zatem gdy osoba posiada okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w różnych państwach członkowskich, w tym okresy ubezpieczenia w Polsce, uprawnienia do renty inwalidzkiej (renty z tytułu niezdolności do pracy) rozpatrywane są równolegle przez instytucje każdego z państw, w których przebyte zostały okresy, w tym przez instytucję polską.

Przykład

Mężczyzna, który był ubezpieczony kolejno w Polsce i na Słowacji, złożył wniosek o przyznanie renty w związku z niezdolnością do pracy powstałą w czasie zatrudnienia na Słowacji.

Jego uprawnienia do renty ustalą instytucje Polski i Słowacji na podstawie przepisów krajowych oraz przepisów rozporządzeń wspólnotowych, analogicznie jak to ma miejsce w przypadku emerytury (czyli stosując przepisy dotyczące uwzględniania – sumowania – okresów ubezpieczenia przy ustalaniu uprawnień do świadczeń, obliczania wysokości świadczenia według zasady pro rata temporis itd.). W rezultacie zainteresowany może uzyskać prawo do częściowych rent inwalidzkich z dwóch państw członkowskich: z Polski i Słowacji.

WAŻNE

Rentę z tytułu niezdolności do pracy z ZUS dla osoby, która posiada okresy ubezpieczenia w Polsce i okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich, ustala się z zastosowaniem tych samych zasad koordynacji, jakie obowiązują w odniesieniu do emerytury z ZUS.

3.1.9. Przyznawanie renty rodzinnej i świadczenia dla sierot

Uprawnienia do renty rodzinnej rozpatrywane są przez instytucje wszystkich państw, w których zmarły był kiedykolwiek ubezpieczony, na zasadach analogicznych do obowiązujących przy rozpatrywaniu uprawnień do emerytury. Zasady te obowiązują również w przypadku ubiegania się o polską rentę rodzinną, zarówno na podstawie rozporządzenia nr 1408/71, jak i rozporządzenia nr 883/2004.

Przykład

Małżonka obywatela austriackiego, który był ubezpieczony w Austrii i w Polsce, złożyła wniosek o rentę rodzinną po mężu.

Uprawnienia do renty rodzinnej ustalą instytucje każdego z państw, tj. Austrii i Polski, na podstawie stosowanych przepisów krajowych, z uwzględnieniem przepisów rozporządzeń wspólnotowych, analogicznie do zasad w przypadku emerytury (z zastosowaniem przepisów dotyczących uwzględniania – sumowania – okresów ubezpieczenia przy ustalaniu uprawnień do świadczeń, obliczania wysokości świadczenia według zasady pro rata temporis itd.).

W efekcie zainteresowana może uzyskać prawo do częściowych rent rodzinnych z dwóch państw członkowskich.

WAŻNE

Na gruncie rozporządzenia nr 1408/71 specjalne regulacje w zakresie rent rodzinnych mają zastosowanie w przypadku, gdy o rentę rodzinną z ZUS ubiega się sierota (dziecko) pozostała po osobie zmarłej, która w jakimkolwiek czasie podlegała oprócz ustawodawstwa polskiego również ustawodawstwu takiego państwa członkowskiego, które nie przewiduje rent sierocych (rodzinnych), lecz wyłącznie zasiłki rodzinne lub specjalne zasiłki dla sierot. Zasiłki takie przewidują przepisy belgijskie, duńskie, francuskie, irlandzkie oraz brytyjskie.

W rozporządzeniu nr 883/2004 nie ma takich specjalnych regulacji. Ustalanie rent rodzinnych odbywa się zawsze na zasadach ogólnych.

Na gruncie dotychczasowego rozporządzenia nr 1408/71 zróżnicowana jest sytuacja prawna:

- wdów i wdowców oraz innych osób uprawnionych do renty rodzinnej innych niż dzieci – koordynacja rent rodzinnych przysługujących tym osobom odbywa się na zasadach ogólnych, analogicznych do emerytury,
- dzieci uprawnionych do renty rodzinnej, jeżeli zmarły nigdy nie podlegał ubezpieczeniom społecznym na podstawie przepisów belgijskich, duńskich, francuskich, irlandzkich oraz brytyjskich – koordynacja rent rodzinnych przysługujących tym osobom odbywa się na zasadach ogólnych, analogicznych do koordynacji emerytur,
- dzieci uprawnionych do renty rodzinnej, jeżeli zmarły podlegał ubezpieczeniom społecznym m.in. na podstawie przepisów belgijskich, duńskich, francuskich, irlandzkich oraz brytyjskich – koordynacja rent rodzinnych przysługujących tym osobom odbywa się w szczególności, opisany poniżej sposób.

Przepisy rozporządzenia nr 1408/71 przewidują szczególne zasady ustalania i wypłaty świadczeń dla dzieci (sierot) w sytuacji, gdy osoba zmarła, po której ma być ustalone prawo do świadczenia, posiadała okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w państwach członkowskich, w tym w co najmniej jednym państwie członkowskim, w którym przewiduje się jedynie zasiłki rodzinne lub specjalne zasiłki dla sierot. Zgodnie z tymi specjalnymi regulacjami obowiązek wypłaty świadczeń dla sierot obciąża instytucję tylko jednego z państw członkowskich, w których zmarły przebywał okresy ubezpieczenia lub zamieszkania.

Instytucją zobowiązaną do wypłaty świadczenia dla sieroty jest instytucja tego państwa członkowskiego, na terytorium którego zamieszkuje sierota, o ile prawo do świadczeń przysługuje jej w tym państwie.

W przypadku gdy zmarły nie był ubezpieczony w państwie, w którym zamieszkuje sierota, zobowiązaną do wypłaty świadczeń dla sierot jest instytucja państwa, w którym zmarły posiadał najdłuższe okresy ubezpieczenia lub zamieszkania, a w przypadku gdy okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w różnych państwach członkowskich były równej długości – instytucja państwa, w którym okresy te zmarły przeżył ostatnio.

Jeśli więc osoba zmarła, po której ma być ustalone prawo do świadczenia, posiadała okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w Polsce oraz w państwie członkowskim, w którym przewiduje się jedynie zasiłki rodzinne lub specjalne zasiłki dla sierot (np. w Wielkiej Brytanii, we Francji, w Belgii), a sierota ubiegająca się o świadczenia po nim mieszka:

- w Polsce – wówczas wypłaca się sierocie rentę rodzinną ustaloną na podstawie polskich przepisów prawnych,
- za granicą w innym państwie członkowskim – wówczas sierocie wypłaca się rentę rodzinną albo zasiłek rodzinny lub specjalny zasiłek dla sierot przysługujący na podstawie przepisów państwa zamieszkania.

Jednakże instytucje pozostałych państw członkowskich, w których zmarły posiadał okresy ubezpieczenia lub zamieszkania, także zobowiązane są do ustalenia świadczeń przysługujących sierocie z danego państwa, a następnie do zawieszenia wypłaty tych świadczeń do wysokości świadczeń dla sierot przysługujących z państwa zobowiązanego do ich wypłaty. Instytucje te wypłacają sierocie dodatki w wysokości odpowiadającej różnicy między kwotą własnego świadczenia a kwotą świadczenia przysługującego z państwa zobowiązanego do wypłaty świadczeń dla sierot.

Przykład

Wniosek o rentę rodzinną złożyła mieszkająca we Francji sierota po pracowniku, który pracował kolejno w Polsce, w Niemczech i we Francji.

Przepisy francuskie nie przewidują renty rodzinnej dla sieroty, natomiast przepisy polskie i niemieckie – tak.

Ustalenia uprawnień do świadczeń dokonała instytucja francuska, jako instytucja państwa zamieszkania sieroty, która przyznała wynikający z ustawodawstwa francuskiego zasiłek sierocie.

Instytucje polska i niemiecka zawieszają w takim przypadku prawo do renty rodzinnych dla sieroty wynikające z ustawodawstwa polskiego i niemieckiego do wysokości francuskiego zasiłku sierocego. Oznacza to, że jeśli wysokość polskiej lub niemieckiej renty rodzinnej dla sieroty była wyższa od francuskiego zasiłku sierocego, instytucje polska lub niemiecka będą zobowiązane do wypłaty dodatku stanowiącego różnicę pomiędzy wysokością polskiej renty sierocej lub niemieckiej renty sierocej a wysokością francuskiego zasiłku sierocego.

Świadczenia ustalone w powyższy sposób dotyczą wyłącznie sytuacji, w której podstawę do rozpatrzenia wniosku stanowią postanowienia rozporządzenia nr 1408/71.

3.1.10. Orzeczenia lekarskie wydawane przez ZUS dla celów rentowych osobom zamieszkałym w innych niż Polska państwach członkowskich

Oceny niezdolności do pracy, ustalenia jej stopnia, daty powstania, trwałości lub przewidywanego okresu trwania oraz innych okoliczności związanych z niezdolnością do pracy mających wpływ na prawo do renty dokonuje, w formie orzeczenia, lekarz orzecznik ZUS, a w razie zgłoszenia sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika ZUS – komisja lekarska ZUS.

Organy te wydają orzeczenie także wtedy, gdy osoba ubiegająca się o świadczenie mieszka za granicą w innym państwie członkowskim. Osoba ubiegająca się o przyznanie emerytury lub renty z ZUS, do której prawo uzależnione jest od niezdolności do pracy, zamieszkała za granicą w innym państwie członkowskim nie musi w każdym przypadku zgłaszać się osobiście do organu orzeczniczego właściwego państwa. Ocena niezdolności do pracy takiej osoby dokonywana jest na podstawie opinii lekarskiej sporządzonej przez odpowiednią instytucję (lekarza w instytucji) w państwie jej zamieszkania lub na podstawie dokumentacji dostarczonej przez tę osobę.

Zgodnie z polskimi przepisami za niezdolną do pracy uznaje się osobę, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu. Wyróżnia się całkowitą niezdolność do pracy – orzekaną w przypadku osoby, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy – albo częściową niezdolność do pracy – orzekaną w przypadku osoby, która utraciła w znacznym stopniu zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

U osoby, która wskutek naruszenia sprawności organizmu wymaga stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, stwierdza się niezdolność do samodzielnej egzystencji.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie jest związany zagranicznymi orzeczeniami czy decyzjami dotyczącymi oceny niezdolności do pracy, dokonany dla potrzeb przyznawania świadczeń inwalidzkich na podstawie przepisów innych państw członkowskich. ZUS nie może natomiast odrzucić dostarczonej przez zainteresowanego lub instytucję zagraniczną dokumentacji medycznej, zaświadczeń czy badań lekarskich wykonanych za granicą i obowiązany jest uwzględnić je przy dokonywaniu oceny niezdolności do pracy.

Dokumentacja sporządzona w którymś z języków urzędowych innych państw członkowskich nie może zostać odrzucona przez ZUS z tego powodu, że nie jest sporządzona w języku polskim. ZUS nie może również żądać od osoby zainteresowanej dostarczenia tłumaczenia takich dokumentów.

WAŻNE

Orzeczenia i opinie lekarskie wydawane przez zagranicznych lekarzy lub instytucje nie są dla ZUS wiążące przy ustalaniu uprawnień do polskich świadczeń z tytułu niezdolności do pracy. Podlegają one ocenie organu orzekającego ZUS.

ZUS może zlecić zagranicznej instytucji państwa członkowskiego, w którym mieszka osoba zainteresowana otrzymaniem polskiego świadczenia rentowego, przeprowadzenie badań lekarskich bądź też dostarczenie dokumentacji lekarskiej w celu oceny niezdolności do pracy takiej osoby.

3.2. Specjalne zasady dotyczące przyznawania renty z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej

3.2.1. Zasada podstawowa

Osobie, która podlegała ubezpieczeniu w jednym państwie członkowskim, renta z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje wyłącznie od instytucji tego państwa członkowskiego, na-

wet jeśli wypadek lub choroba zawodowa wystąpiły w innym państwie członkowskim.

Przykład 1

Polak podczas zatrudnienia objętego obowiązkiem ubezpieczeń społecznych w Hiszpanii uległ wypadkowi przy pracy i chciałby złożyć wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z tym wypadkiem. Właściwą do ustalenia uprawnień do renty jest w tym przypadku instytucja hiszpańska, w której był ubezpieczony, bowiem w chwili, gdy miał miejsce wypadek przy pracy, zainteresowany podlegał ubezpieczeniu w Hiszpanii.

Przykład 2

Obywatel Estonii zatrudniony w litewskim przedsiębiorstwie został oddelegowany na okres 8 miesięcy do pracy w Polsce i w tym czasie nadal podlegał ubezpieczeniu na Litwie. W czasie wykonywania pracy w Polsce uległ wypadkowi przy pracy i złożył wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z tym wypadkiem.

Właściwą do ustalenia uprawnień do renty jest w tym przypadku instytucja litewska, bowiem w chwili, gdy miał miejsce wypadek przy pracy, zainteresowany podlegał litewskiemu ubezpieczeniu.

3.2.2. Osoby, które podlegały kolejno ubezpieczeniu w co najmniej dwóch państwach członkowskich

Osobie, która podlegała ubezpieczeniu kolejno w dwóch lub więcej państwach członkowskich, renta z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej przysługuje wyłącznie od instytucji tego państwa członkowskiego, którego ustawodawstwu podlegała ta osoba w chwili wystąpienia wypadku przy pracy lub w chwili powstania choroby zawodowej.

Przykład

Kobieta pracowała kolejno:

- *w Wielkiej Brytanii – w latach 1987-1992,*
- *w Szwecji – w latach 1995-1999,*
- *w Polsce – w latach 2000-2006.*

W 2006 r. kobieta uległa wypadkowi przy pracy i złożyła wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy w związku z tym wypadkiem.

Właściwą do ustalenia uprawnień do renty jest w tym przypadku wyłącznie instytucja polska, bowiem w chwili, gdy miał miejsce wypadek przy pracy, kobieta podlegała ubezpieczeniu wypadkowemu w Polsce.

WAŻNE

Nawet jeśli osoba podlegała ubezpieczeniu w kilku państwach członkowskich, renta z tytułu wypadku przy pracy będzie przysługiwać tylko z jednego państwa członkowskiego – z tego, w którym ta osoba była ubezpieczona w chwili wystąpienia wypadku.

3.2.3. Renta z tytułu choroby zawodowej, gdy osoba pracowała kolejno w różnych państwach, w warunkach mogących spowodować tę chorobę

Osoby, u której rozpoznano chorobę zawodową, a która wykonywała pracę mogącą wywołać tę chorobę kolejno w dwóch lub więcej państwach członkowskich, dotyczą specjalne reguły.

Świadczenia, o które wymieniona osoba lub osoby pozostałe po jej zgonie mogą się ubiegać, przyznawane są wyłącznie na podstawie przepisów ostatniego z państw, w których wykonywana była praca narażająca na daną chorobę zawodową.

Jeżeli warunki wymagane do nabycia prawa do świadczeń na podstawie przepisów tego ostatniego państwa nie są spełnione, uprawnienia rozpatrzy instytucja państwa, w którym osoba poprzednio wykonywała pracę mogącą wywołać daną chorobę zawodową, a w przypadku niespełnienia warunków – instytucje kolejnych państw, w których wcześniej wykonywana była taka praca.

Przykład

Mężczyzna pracował jako hutnik kolejno w następujących państwach:

- w Czechach – w latach 1984-1989,
- w Polsce – w latach 1990-1997,
- w Hiszpanii – w latach 1998-2006.

W czasie pracy w Hiszpanii stwierdzono u niego chorobę zawodową, związaną z pracą w hutnictwie. Zainteresowany chciałby uzyskać rentę z tytułu choroby zawodowej.

Właściwą do ustalenia uprawnień do renty jest w tym przypadku instytucja hiszpańska, bowiem zainteresowany ostatnio wykonywał pracę mogącą spowodować chorobę zawodową w Hiszpanii, podlegając ustawodawstwu tego państwa.

W przypadku spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa do renty z tytułu choroby zawodowej na podstawie ustawodawstwa hiszpańskiego instytucja tego państwa przyzna zainteresowanemu odpowiednie świadczenia. Jeżeli instytucja hiszpańska odmówi prawa do świadczeń, wniosek

o rentę będzie podlegał w dalszej kolejności rozpatrzeniu przez instytucję polską, ponieważ zainteresowany bezpośrednio przed zatrudnieniem w Hiszpanii wykonywał w Polsce jako hutnik pracę narażającą na chorobę zawodową.

3.3. Zasiłek pogrzebowy z tytułu śmierci emeryta, rencisty albo członka rodziny emeryta lub rencisty

Prawo do zasiłku pogrzebowego z tytułu śmierci emeryta lub rencisty albo członka rodziny emeryta lub rencisty ustala instytucja, która uprzednio wypłacała zmarłemu emeryturę lub rentę. Dotyczy to również sytuacji, gdy emeryt lub rencista (w chwili śmierci) mieszkał w państwie innym niż to, z którego przysługiwała mu emerytura lub renta, albo gdy zgon nastąpił w innym państwie członkowskim.

Zasadą jest, że zasiłek pogrzebowy można otrzymać tylko z jednego państwa członkowskiego.

Przykład

Zamieszkała we Francji emerytka ZUS zmarła w czasie pobytu w Hiszpanii. Jej zamieszkały w Hiszpanii syn, który pokrył koszty pogrzebu, ubiega się o zasiłek pogrzebowy.

Instytucją właściwą do ustalenia uprawnień do zasiłku pogrzebowego jest w tym przypadku instytucja polska (ZUS).

Przyznany przez ZUS polski zasiłek pogrzebowy zostanie wypłacony synowi zmarłej zamieszkałemu w Hiszpanii.

W przypadku zgonu osoby uprawnionej do emerytury lub renty (albo członka rodziny tej osoby) na podstawie ustawodawstwa dwóch lub więcej państw członkowskich – przy czym jedno z tych państw było państwem zamieszkania emeryta lub rencisty w chwili jego śmierci (zgon nastąpił na terytorium państwa zamieszkania) – uprawnienia do zasiłku pogrzebowego ustalane są wyłącznie na podstawie ustawodawstwa państwa, na terytorium którego osoba zamieszkiwała w chwili śmierci. Prawo do zasiłku pogrzebowego wynikające z przepisów pozostałych państw członkowskich wygasa.

Przykład

Osoba zamieszkała w Polsce pobierała trzy emerytury częściowe: polską (z ZUS), hiszpańską oraz czeską.

Uprawnienia do zasiłku pogrzebowego z tytułu zgonu tej osoby (zgon nastąpił na terytorium Polski) ustali polska instytucja właściwa (ZUS).

Uprawnienia do zasiłku pogrzebowego wynikające z przepisów hiszpańskich i czeskich wygasają.

Rozporządzenia unijne zawierają również dalsze postanowienia, o charakterze szczególnym, dotyczące przyznawania zasiłków pogrzebowych. Informacje na ten temat można uzyskać w jednostkach organizacyjnych ZUS.

3.4. Gdzie złożyć wniosek o świadczenia emerytalno-rentowe

3.4.1. Polskie instytucje rozpatrujące wnioski o emerytury i renty podlegające koordynacji wspólnotowej

Wniosek o przyznanie świadczeń emerytalno-rentowych z zastosowaniem unijnych przepisów o koordynacji jest rozpatrywany przez tzw. instytucję właściwą.

Instytucją właściwą to taka instytucja ubezpieczeniowa państwa członkowskiego, w kompetencji której leży załatwienie określonego wniosku.

W Polsce instytucjami zobowiązanymi do rozpatrywania wniosków zgłaszanych przez osoby zainteresowane uzyskaniem emerytur i rent podlegających koordynacji wspólnotowej są:

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- Wojskowe Biuro Emerytalne w Warszawie,
- Zakład Emerytalno-Rentowy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w Warszawie,
- Biuro Emerytalne Służby Więziennej w Warszawie,
- Ministerstwo Sprawiedliwości,
- Prokuratura Generalna.

Przy ocenie, która z polskich instytucji jest właściwa do rozpatrzenia wniosku o przyznanie świadczeń z zastosowaniem unijnych przepisów o koordynacji, znaczenie ma to, jakiego rodzaju okresy aktywności zawodowej w Polsce dana osoba przeżyła jako ostatnie (ubezpieczenie w ZUS, w KRUS, okresy służby itd.). Bez znaczenia jest tu natomiast rodzaj aktywności podejmowanej przez zainteresowanego w innych państwach członkowskich. Dla wskazania polskiej instytucji, która powinna rozpatrzyć wniosek o emeryturę lub rentę nie ma więc znaczenia, czy osoba zainteresowana była za granicą ubezpieczona w systemie pracowniczym, rolniczym, czy była np. funkcjonariuszem służb mundurowych.

3.4.2. Kiedy wniosek o polskie świadczenia emerytalno-rentowe podlega rozpatrzeniu przez ZUS

Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest właściwy do rozpatrzenia wniosków o świadczenia emerytalno-rentowe z zastosowaniem unijnych przepisów o koordynacji w odniesieniu do osób, które ostatnio były **pracownikami lub prowadzącymi pozarolniczą działalność na własny rachunek**. Nie jest natomiast właściwy do rozpatrzenia wniosków o świadczenia emerytalno-rentowe osób, które podlegały ostatnio w Polsce systemowi ubezpieczenia społecznego rolników, systemom zapatrzeniowym służb mundurowych czy sędziów i prokuratorów.

Ponadto ZUS jest właściwy do rozpatrzenia wniosku o emeryturę/rentę w odniesieniu do:

- osób posiadających okresy ubezpieczenia i zamieszkania w Polsce i za granicą, w tym przebyte w Polsce jako pracownicy lub osoby prowadzące pozarolniczą działalność na własny rachunek oraz jako rolnicy, jeżeli ostatnim okresem przebyłym przez wnioskodawcę w Polsce był okres ubezpieczenia jako pracownik lub osoba prowadząca pozarolniczą działalność na własny rachunek,

- żołnierzy zawodowych ubiegających się o emeryturę, jeżeli łączny okres służby jest krótszy niż: • 10 lat – dla zwolnionych ze służby przed 1 stycznia 1983 r. • 15 lat – dla zwolnionych ze służby po 31 grudnia 1982 r.,

- żołnierzy zawodowych ubiegających się o rentę inwalidzką, jeżeli ostatnim okresem był okres zatrudnienia lub pracy na własny rachunek,

- funkcjonariuszy Policji, Milicji Obywatelskiej, Urzędu Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej (innych służb mundurowych) ubiegających się o emeryturę, jeżeli łączny okres służby jest krótszy niż: • 10 lat – dla zwolnionych ze służby przed 1 kwietnia 1983 r. • 15 lat – dla zwolnionych ze służby po 31 marca 1983 r.,

- funkcjonariuszy Policji, Milicji Obywatelskiej, Urzędu Ochrony Państwa, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej (innych służb mundurowych) ubiegających się o rentę inwalidzką, jeżeli ostatnim okresem był okres zatrudnienia lub pracy na własny rachunek,

— funkcjonariuszy Służby Więziennej ubiegających się o emeryturę, jeżeli łączny okres służby jest krótszy niż: • 10 lat – dla zwolnionych ze służby przed 1 kwietnia 1983 r. • 15 lat – dla zwolnionych ze służby po 31 marca 1983 r.,

— funkcjonariuszy Służby Więziennej ubiegających się o rentę inwalidzką, jeżeli ostatnim okresem był okres zatrudnienia lub pracy na własny rachunek.

Wniosek o rentę z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej podlega rozpatrzeniu przez ZUS w przypadku, gdy osoba zainteresowana w chwili wystąpienia tego wypadku lub choroby podlegała ubezpieczeniu wypadkowemu w ZUS.

Wniosek o rentę z tytułu choroby zawodowej dla osoby, która była ubezpieczona również w systemach ubezpieczeniowych innych państw członkowskich, podlega rozpatrzeniu przez ZUS w przypadku, gdy osoba ta, ostatnio wykonując pracę mogącą narazić ją na ryzyko wystąpienia tej choroby, podlegała ubezpieczeniom w ZUS.

3.4.3. Jednostki organizacyjne wyznaczone przez Prezesa ZUS do rozpatrywania wniosków o emeryturę lub rentę podlegającą koordynacji wspólnotowej

Do rozpatrywania spraw emerytalno-rentowych w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych wyznaczono sześć jednostek terenowych, współpracujących z zagranicznymi instytucjami państw członkowskich przy załatwianiu wniosków o świadczenia emerytalno-rentowe na podstawie rozporządzeń Rady (EWG) nr 1408/71 i nr 574/72 oraz rozporządzeń UE nr 883/2004 i nr 987/2009.

Są to następujące jednostki:

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w Łodzi
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych
ul. Zamenhofa 2, 90-431 Łódź
tel.: +48 (42) 638-29-67, +48 (42) 638-24-80

Jednostka ta jest właściwa w odniesieniu do:

- osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych na **Cyprze**, w **Grecji**, w **Hiszpanii**, na **Malcie**, w **Portugalii**, we **Włoszech** oraz
- osób posiadających łączone okresy ubezpieczenia, polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte na **Cyprze**, w **Grecji**, w **Hiszpanii**, na **Malcie**, w **Portugalii**, we **Włoszech**, niezależnie od państwa ich zamieszkania.

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w Nowym Sączu
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych I
ul. Węgierska 11, 33-300 Nowy Sącz
tel.: +48 (18) 443-78-48, +48 (18) 443-54-46
wew. od 3302 do 3325 oraz 3424

Jednostka ta jest właściwa w odniesieniu do:

- osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w **Czechach** lub na **Słowacji** oraz
- osób posiadających łączone okresy ubezpieczenia, polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w **Czechach** lub na **Słowacji**, niezależnie od państwa ich zamieszkania.

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w Nowym Sączu
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych II
z siedzibą w Inspektoracie w Tarnowie
ul. Kościuszki 32, 33-100 Tarnów
tel.: +48 (14) 621-43-71 do 74 wew. 306, 336, 362, 458, 459, 461

Jednostka ta jest właściwa w odniesieniu do:

- osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w **Austrii**, w **Liechtensteinie**, w **Słowenii**, na **Węgrzech**, w **Szwajcarii** oraz
- osób posiadających łączone okresy ubezpieczenia, polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w **Austrii**, w **Liechtensteinie**, w **Słowenii**, na **Węgrzech**, w **Szwajcarii**, niezależnie od państwa ich zamieszkania.

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w Opolu
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych
ul. Wrocławska 24, 45-701 Opole
tel.: +48 (77) 451-16-81, +48 (77) 451-17-58, +48 (77) 451-17-61

Jednostka ta jest właściwa w odniesieniu do:

- osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w **Niemczech** oraz
- osób posiadających łączone okresy ubezpieczenia, polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w **Niemczech**, niezależnie od państwa ich zamieszkania.

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych – Oddział w Szczecinie
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych
ul. Matejki 22, 70-530 Szczecin
tel.: +48 (91) 814-88-69

Jednostka ta jest właściwa w odniesieniu do:

- osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w **Danii**, w **Estonii**, w **Finlandii**, w **Islandii**, na **Litwie**, na **Łotwie**, w **Norwegii**, w **Szwecji** oraz
- osób posiadających łączone okresy ubezpieczenia, polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w **Danii**, w **Estonii**, w **Finlandii**, w **Islandii**, na **Litwie**, na **Łotwie**, w **Norwegii**, w **Szwecji**, niezależnie od państwa ich zamieszkania.

- Zakład Ubezpieczeń Społecznych – I Oddział w Warszawie
Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych
ul. Kasprzycza 151, 01-949 Warszawa
tel.: +48 (22) 569-36-04, +48 (22) 569-36-13,
+48 (22) 569-35-93, +48 (22) 569-36-50

Jednostka ta jest właściwa w odniesieniu do:

- osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, zamieszkałych w **Belgii**, w **Bułgarii**, w **Francji**, w **Holandii**, w **Irlandii**, w **Luksemburgu**, w **Rumunii**, w **Wielkiej Brytanii** oraz
- osób posiadających łączone okresy ubezpieczenia, polskie i zagraniczne, w tym ostatnio przebyte w **Belgii**, w **Bułgarii**, w **Francji**, w **Holandii**, w **Irlandii**, w **Luksemburgu**, w **Rumunii**, w **Wielkiej Brytanii**, niezależnie od państwa ich zamieszkania.

Powyższe jednostki – w ramach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – pełnią funkcje instytucji właściwych w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji. Są one zobowiązane do rozpatrywania wniosków emerytalno-rentowych z zastosowaniem unijnych przepisów o koordynacji, a także do współpracy z odpowiednimi instytucjami innych państw członkowskich przy załatwianiu wniosków o świadczenia.

Aktualne adresy i numery telefonów tych jednostek można uzyskać w najbliższej placówce ZUS oraz w serwisie internetowym www.zus.pl.

Wymienione jednostki rozpatrują także wnioski o rentę z tytułu wypadku przy pracy składane do ZUS przez osoby zamieszkałe poza Polską oraz wszystkie wnioski o rentę z tytułu choroby zawodowej.

W przypadku zamieszkałych w Polsce osób ubiegających się o rentę z tytułu wypadku przy pracy wniosek o wymienione świadczenie podlega rozpatrzeniu przez terenową jednostkę ZUS właściwą dla miejsca zamieszkania osoby zainteresowanej, która to jednostka w razie przyznania renty z tytułu wypadku przy pracy będzie również wypłacać to świadczenie.

3.4.4. Zasady zgłaszania wniosków emerytalno-rentowych do ZUS

Wszczęcie w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych postępowania w sprawie emerytury lub renty podlegającej koordynacji wspólnotowej następuje na podstawie wniosku złożonego przez osobę zainteresowaną lub jej pełnomocnika we właściwej jednostce organizacyjnej ZUS.

Przyznanie polskiej emerytury lub renty z zastosowaniem wspólnotowych przepisów o koordynacji następuje nie wcześniej niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek, a także nie wcześniej niż od 1 maja 2004 r., tj. od dnia wejścia w życie w Polsce przepisów wspólnotowych (• w odniesieniu do Szwajcarii – nie wcześniej niż od 1 kwietnia 2006 r., czyli od wejścia w życie w stosunkach polsko-szwajcarskich umowy między Wspólnotą Europejską a Szwajcarią w sprawie swobodnego przepływu osób • w odniesieniu do Bułgarii i Rumunii – nie wcześniej niż od 1 stycznia 2007 r., czyli od daty przystąpienia wymienionych państw do Unii Europejskiej).

Gdy zainteresowany mieszka w Polsce...

W przypadku gdy polską instytucją właściwą jest ZUS, a zainteresowany mieszka na stałe w Polsce i posiada okresy ubezpieczenia przebyte w Polsce oraz okresy ubezpieczenia przebyte za granicą w państwach członkowskich, wniosek o emeryturę lub rentę powinien zostać złożony w jednej z wyznaczonych przez Prezesa ZUS jednostek Zakładu Ubezpieczeń Społecznych – odpowiednio do właściwości danej jednostki (patrz: cz. 3.4.3, s. 40). Istnieje również możliwość złożenia wniosku w oddziale ZUS miejsca zamieszkania osoby zainteresowanej, który następnie przekaże go – po uprzednim skompletowaniu – do rozpatrzenia właściwej jednostce organizacyjnej ZUS (jeśli zainteresowany mieszka w Polsce, wniosek o świadczenia rentowe z tytułu wypadku przy pracy zostanie rozpatrzony przez oddział ZUS miejsca zamieszkania osoby zainteresowanej).

Przykład

Osoba zamieszkała w Białymstoku, posiadająca okresy ubezpieczenia w Polsce, na Litwie, w Belgii oraz w Portugalii ubiega się o przyznanie emerytury. Ze względu na to, że posiada ona okresy ubezpieczenia w Polsce i innych państwach członkowskich, w tym ostatnio przebyte w Portugalii, do rozpatrzenia wniosku o świadczenie emerytalne właściwy jest I Oddział ZUS w Łodzi – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych.

Zainteresowana może złożyć wniosek bezpośrednio w łódzkim Oddziale ZUS albo w Oddziale ZUS w Białymstoku (lub inspektoracie najbliższym jej miejsca zamieszkania), który po skompletowaniu wniosku przekaże go do I Oddziału ZUS w Łodzi. Po zakończeniu postępowania emerytalnego decyzję w sprawie uprawnień do emerytury (przyznającą albo odmowną) wyda w tym przypadku I Oddział ZUS w Łodzi.

Gdy zainteresowany mieszka w innym niż Polska państwie członkowskim...

Zainteresowany, który mieszka na stałe w innym niż Polska państwie członkowskim i posiada okresy ubezpieczenia przebyte wyłącznie w Polsce, wniosek o polską emeryturę lub rentę może złożyć bezpośrednio we właściwej w jego przypadku wyznaczonej jednostce organizacyjnej ZUS.

Istnieje również możliwość złożenia wniosku za pośrednictwem instytucji ubezpieczeniowej państwa zamieszkania, która następnie przekaże go do rozpatrzenia właściwej jednostce organizacyjnej ZUS.

Przykład

Zainteresowany zamieszkały w Holandii, posiadający okresy ubezpieczenia wyłącznie w Polsce jako osoba prowadząca pozarolniczą działalność na własny rachunek ubiega się o przyznanie polskiej renty z tytułu niezdolności do pracy.

Wniosek o przyznanie polskiej renty może zostać złożony albo bezpośrednio w wyznaczonej jednostce organizacyjnej ZUS, czyli w tym przypadku w I Oddziale ZUS w Warszawie – Wydziale Realizacji Umów Międzynarodowych, albo w holenderskiej instytucji ubezpieczeniowej, która przekaże ten wniosek do I Oddziału ZUS w Warszawie – Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych.

Zainteresowany, który mieszka na stałe w innym niż Polska państwie członkowskim i posiada okresy ubezpieczenia przebyte w Polsce oraz w państwie zamieszkania, wniosek o emeryturę lub rentę powinien złożyć we właściwej zagranicznej instytucji miejsca zamieszkania.

Przykład

Zainteresowany zamieszkały na Węgrzech, posiadający okresy ubezpieczenia w Polsce, w Czechach oraz na Węgrzech ubiega się o przyznanie świadczeń emerytalnych.

Wniosek o emeryturę powinien złożyć we właściwej węgierskiej instytucji ubezpieczeniowej miejsca zamieszkania, która przekaże go między innymi do Oddziału ZUS w Nowym Sączu – Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych II, z siedzibą w Inspektoracie w Tarnowie, tj. do właściwej dla załatwienia wniosku o polską emeryturę jednostki organizacyjnej ZUS.

Zainteresowany zamieszkały w innym niż Polska państwie członkowskim, w którym nie posiada żadnych okresów ubezpieczenia, a posiadający okresy ubezpieczenia przebyte w innych państwach członkowskich, w tym ostatnio w Polsce, wniosek o emeryturę lub rentę może złożyć bezpośrednio we właściwej w jego przypadku, wyznaczonej jednostce organizacyjnej ZUS albo w instytucji ubezpieczeniowej państwa zamieszkania.

Przykład

Zainteresowana zamieszkała na Malcie, posiadająca okresy ubezpieczenia na Litwie, w Szwecji oraz ostatnio w Polsce ubiega się o przyznanie świadczeń emerytalnych.

Wniosek o przyznanie emerytury powinien zostać złożony bezpośrednio w wyznaczonej jednostce organizacyjnej ZUS, którą w tym przypadku jest Oddział ZUS w Szczecinie – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych.

Możliwe jest również złożenie wniosku w instytucji państwa zamieszkania, tj. na Malcie, która przekaże go w celu rozpatrzenia do Oddziału ZUS w Szczecinie.

Zgodnie z przepisami wspólnotowymi, wniosek o przyznanie emerytury lub renty złożony w instytucji jednego z państw członkowskich uważa się za wniosek o przyznanie takiego świadczenia złożony w instytucjach wszystkich państw członkowskich, w których przebyte zostały okresy ubezpieczenia (lub zamieszkania). Osoba zainteresowana emeryturą z kilku państw członkowskich nie składa więc kilku oddzielnych wniosków o przyznanie świadczeń w instytucjach różnych państw, lecz jeden wniosek do instytucji jednego państwa. Wniosek ten jest wiążący dla wszystkich pozostałych instytucji, w których osoba zainteresowana była ubezpieczona.

WAŻNE

Data złożenia wniosku o świadczenie w instytucji jednego państwa członkowskiego jest wiążąca dla instytucji właściwej każdego innego państwa członkowskiego, w którym wnioskodawca był ubezpieczony.

3.4.5. *Jakie dokumenty należy dołączyć do wniosku o świadczenia emerytalno-rentowe podlegające koordynacji wspólnotowej składanego w ZUS*

Złożenie w ZUS wniosku o przyznanie polskiej emerytury lub renty podlegającej wspólnotowej koordynacji odbywa się według reguł określonych w polskich przepisach emerytalno-rentowych (tj. ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych) oraz zgodnie z praktyką administracyjną obowiązującą w ZUS.

Wniosek o świadczenie można zgłosić na jednym z formularzy obowiązujących w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych:

- **ZUS Rp-1E** – wniosek o emeryturę,
- **ZUS Rp-1R** – wniosek o rentę z tytułu niezdolności do pracy,
- **ZUS Rp-2** – wniosek o rentę rodzinną.

Właściwy formularz powinien zostać dokładnie i czytelnie wypełniony, a następnie podpisany. Podane w nim dane powinny być aktualne, kompletne i wiarygodne, co ułatwi i przyspieszy załatwienie wniosku.

Do wniosku wnioskodawca powinien dołączyć:

1) formularz unijny **E 207 PL** – „Informacje dotyczące przebiegu ubezpieczenia osoby ubezpieczonej” (w formularzu tym wnioskodawca powinien dokładnie i czytelnie wypełnić punkt 7, podając szczegółową informację o wszystkich okresach ubezpieczenia przebytych w poszczególnych państwach członkowskich; formularz powinien zostać przez niego czytelnie podpisany),

2) dowody uzasadniające przyznanie polskich świadczeń i obliczenie ich wysokości, określone w polskich przepisach dotyczących postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe (czyli posiadane dokumenty, np. legitymacje ubezpieczeniowe, zaświadczenie ZUS Rp-7, świadectwa pracy, wyciągi z aktów stanu cywilnego, a w odpowiednich sytuacjach – protokół powypadkowy, kartę wypadku, decyzję właściwych organów inspekcji sanitarnej stwierdzającą istnienie choroby zawodowej),

3) dokumenty potwierdzające okresy ubezpieczenia przebyte w innych niż Polska państwach członkowskich, a w razie ich braku – informacje dotyczące zagranicznej instytucji, w której wnioskodawca był ubezpieczony, numer zagranicznego ubezpieczenia lub nazwy i adresy pracodawców.

W przypadku gdy zainteresowanemu mogą przysługiwać również świadczenia z innego niż Polska państwa członkowskiego, ZUS kompletuje wniosek o świadczenia z zagranicy i przekazuje go do właściwych instytucji państw członkowskich, w których wnioskodawca przebył zagraniczne okresy ubezpieczenia.

Na tej podstawie instytucje właściwe wszystkich państw członkowskich, w których zainteresowany posiada okresy ubezpieczenia, rozpoczynają postępowanie zmierzające do ustalenia uprawnień do emerytury lub renty zgodnie z ich krajowymi przepisami, z zastosowaniem wspólnotowych przepisów o koordynacji.

Wniosek o zasiłek pogrzebowy z tytułu śmierci emeryta lub rencisty albo członka rodziny emeryta lub rencisty należy złożyć na formularzu **ZUS Z-12**. Jeżeli zainteresowany mieszka w innym niż Polska państwie członkowskim, wniosek o to świadczenie może zostać złożony na formularzu **E 124** – Wniosek o zasiłek pogrzebowy. Do wniosku, w obu przypadkach, należy dołączyć dokumentację niezbędną do przyznania polskiego zasiłku pogrzebowego, w tym wyciąg z aktu zgonu i rachunki poniesionych kosztów pogrzebu.

Krajowe formularze wniosków (ZUS Rp-1E, ZUS Rp-1R, ZUS Rp-2 i ZUS Z-12) oraz formularze unijne (E 207 PL i E 124) są dostępne w każdej terenowej jednostce organizacyjnej ZUS, a także – w formie elektronicznej – na stronie internetowej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych **www.zus.pl**, w zakładce „Formularze”.

Szczegółowe informacje dotyczące omawianych kwestii można uzyskać w jednostkach organizacyjnych ZUS.

3.4.6. Prawo do ponownego rozpatrzenia decyzji

Na gruncie rozporządzenia nr 987/2009 wprowadzono dla osób zainteresowanych uzyskaniem emerytur i rent szczególne uprawnienia dotyczące możliwości przeglądu decyzji podejmowanych przez instytucje państw członkowskich, w sytuacji gdy między podjętymi decyzjami zachodzi wzajemna interakcja mająca negatywne skutki dla zainteresowanego.

Mianowicie, w myśl nowego rozporządzenia nr 987/2009 każda instytucja powiadamia wnioskodawcę o podjętej przez siebie decyzji zgodnie z mającym zastosowanie ustawodawstwem. W każdej decyzji określone są środki zaskarżenia i terminy odwołania. Gdy tylko instytucja kontaktowa otrzyma informację o wszystkich decyzjach podjętych przez instytucje zainteresowane, przekazuje wnioskodawcy i pozostałym zainteresowanym instytucjom streszczenie tych decyzji.

Wzór streszczenia określiła Komisja Administracyjna (organ pomocniczy Komisji Europejskiej). Jest to dokument przesylny **P1** (na dzień 1 maja 2010 r. nie został zatwierdzony jeszcze wzór tego dokumentu). Instytucje ubezpieczeniowe w okresie przejściowym mogą przekazać osobie zainteresowanej również w innej formie zestawienie wydanych decyzji w sprawie emerytalno-rentowej.

Streszczenie przekazywane jest wnioskodawcy w języku instytucji lub, na wniosek wnioskodawcy, w dowolnym języku wskazanym przez niego spośród urzędowych języków instytucji wspólnotowych określonych zgodnie z art. 290 Traktatu Założycielskiego.

Jeżeli po otrzymaniu streszczenia okaże się, iż wzajemne oddziaływanie decyzji podjętych przez dwie lub więcej instytucji może wpłynąć w sposób niekorzystny na prawa wnioskodawcy, wnioskodawca ma prawo do tego, by decyzje te zostały ponownie rozpatrzone przez zainteresowane instytucje w terminie określonym w stosowanym przez nie ustawodawstwie krajowym. Bieg terminów rozpoczyna się z dniem otrzymania streszczenia.

O wynikach ponownego rozpatrzenia decyzji wnioskodawca zostaje powiadomiony na piśmie.

Przez „ponowne rozpatrzenie” w rozumieniu art. 48 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009 w odniesieniu do polskiego ustawodawstwa rozumie się ponowne ustalenie prawa lub wysokości świadczenia emerytalno-rentowego, o którym mowa w art. 114 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wniosek o ponowne rozpatrzenie decyzji podjętej przez ZUS można zgłosić w każdym czasie (nie ma ograniczeń czasowych). W wyniku rozpatrzenia wniosku o ponowne rozpatrzenie, ZUS wydaje decyzję w tej sprawie.

W razie ponownego ustalenia przez organ rentowy prawa do świadczeń lub ich wysokości, przyznane lub podwyższone świadczenia wypłaca się, poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do tych świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż:

- od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy,
- za okres 3 lat poprzedzających bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, jeżeli odmowa lub przyznanie niższych świadczeń były następstwem błędu organu rentowego lub odwoławczego.

4. Osoba otrzymująca polską emeryturę lub rentę zamieszkała za granicą w innym państwie członkowskim

4.1. Skutki stosowania zasady zachowania praw nabytych

Zastosowanie unijnych przepisów o koordynacji powoduje, że polska emerytura lub renta otrzymywana przez świadczeniobiorcę zamieszkałego w innym niż Polska państwie członkowskim Unii Europejskiej, w Szwajcarii bądź też w państwie Europejskiego Obszaru Gospodarczego nienależącym do UE (Islandia, Liechtenstein, Norwegia) nie może zostać zmniejszona lub zawieszona ze względu na to, że osoba uprawniona do wymienionego świadczenia mieszka poza granicami Polski.

Oznacza to, że polska emerytura lub renta powinna być wypłacana osobie zamieszkałej w innym państwie członkowskim (np. w Wielkiej Brytanii, na Litwie, w Bułgarii, w Szwajcarii, w Norwegii) w takiej samej wysokości, w jakiej byłaby wypłacana osobie zamieszkałej w Polsce. Posiadanie miejsca zamieszkania w innym państwie członkowskim nie może być powodem zmniejszenia wysokości lub zawieszenia prawa do polskiego świadczenia.

Powyższa reguła nie narusza przepisów prawa podatkowego, w tym postanowień zawartych przez Polskę z innymi państwami członkowskimi umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, które określają, w którym państwie – zamieszkania świadczeniobiorcy czy też pochodzenia emerytury lub renty – świadczenie jest opodatkowane podatkiem dochodowym od osób fizycznych.

4.2. Przekazywanie (transfer) emerytury lub renty do państwa zamieszkania

Zachowanie praw nabytych wiąże się również z tym, że emerytury i renty przysługujące z instytucji ubezpieczeniowej danego państwa osobom uprawnionym zamieszkałym w innym państwie członkowskim mogą być – na wniosek danej osoby – przekazywane do jej państwa zamieszkania.

Dotyczy to zarówno polskich emerytur i rent przyznanych z zastosowaniem rozporządzeń unijnych o koordynacji, jak również polskich emerytur i rent przyznanych z zastosowaniem zawartych przez Polskę umów bilateralnych o zabezpieczeniu społecznym. Przetransferowana do innego państwa członkowskiego może być również np. emerytura lub renta przyznana przez ZUS na podstawie zsumowanych okresów ubezpieczenia w Polsce i USA, z zastosowaniem polsko-amerykańskiej umowy o zabezpieczeniu społecznym.

WAŻNE

Emeryt lub rencista ZUS może otrzymywać swoje świadczenie na rachunek bankowy w miejscu zamieszkania na terytorium Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego lub Szwajcarii.

Prawo do otrzymywania polskich świadczeń emerytalno-rentowych w państwie zamieszkania dotyczy zarówno osób, które mieszkały już za granicą w chwili uzyskania prawa do świadczenia, jak i osób, które dopiero po przyznaniu polskich świadczeń wyjechały z Polski na stałe do innego państwa członkowskiego.

Przekazywanie przez ZUS polskich emerytur i rent osobom zamieszkałym w innych niż Polska państwach członkowskich realizowane jest bezpośrednio przez ZUS drogą bankową, tj. na rachunki bankowe świadczeniobiorców w bankach w państwie zamieszkania.

Wyplata polskich emerytur i rent odbywa się w cyklach miesięcznych, w dniu ustalonym w decyzji organu rentowego jako termin płatności świadczeń.

Jeżeli polskie emerytury lub renty zostały ustalone w kwotach niższych od najniższej emerytury, ich wypłata może odbywać się w cyklach innych niż miesięczne (np. kwartalnie).

Za dzień wypłaty polskich świadczeń emerytalno-rentowych przekazywanych za granicę do państwa członkowskiego uważa się dzień przekazania należności do banku.

Polskie emerytury i renty przekazywane są świadczeniobiorcom zamieszkałym w innych państwach członkowskich bądź w kwotach brutto (bez pomniejszenia o zaliczkę na podatek dochodowy w Polsce), bądź w kwotach netto (tzn. po pomniejszeniu o zaliczkę na podatek dochodowy w Polsce), w zależności od postanowień umowy między-

narodowej o unikaniu podwójnego opodatkowania łączącej Polskę z państwem zamieszkania świadczeniobiorcy.

W przypadku powzięcia przez emeryta lub rencistę zamieszkałego w Polsce zamiaru wyjazdu na stałe do innego państwa członkowskiego należy zawiadomić o tym jednostkę ZUS wypłacającą dotychczas świadczenie. Emeryt lub rencista powinien przekazać tej jednostce dyspozycję co do sposobu dalszej wypłaty świadczenia. Po wyjeździe do innego państwa członkowskiego dalsza wypłata emerytury lub renty może być – na wniosek świadczeniobiorcy – dokonywana na jego rachunek bankowy w Polsce lub przekazywana do rąk osoby upoważnionej przez niego do odbioru świadczenia, zamieszkałej w Polsce (nie jest możliwa wypłata na rachunek bankowy osoby upoważnionej).

Emeryt lub rencista może również złożyć w jednostce ZUS wniosek o przekazywanie świadczenia za granicę na rachunek bankowy do państwa zamieszkania (transfer).

4.3. Kontrola uprawnień do emerytury lub renty osoby zamieszkałej w innym państwie członkowskim

Świadczeniobiorca zamieszkały za granicą w państwie członkowskim obowiązany jest informować jednostkę organizacyjną ZUS przekazującą mu emeryturę lub rentę o każdorazowej zmianie miejsca zamieszkania oraz o wszystkich okolicznościach mających wpływ na prawo do świadczenia lub jego wysokość.

Polskie przepisy dotyczące zmniejszania wysokości lub zawieszania prawa do emerytury lub renty, ze względu na osiągnięcie przychodów, stosowane są również w odniesieniu do osób osiągających przychody w innych państwach członkowskich. Osoby, o których mowa, mają obowiązek informowania jednostek ZUS wypłacających świadczenia o osiągnięciu przychodów. Nie dotyczy to osób, które osiągnęły wiek 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

Emeryci i renciści zamieszkały w innych państwach członkowskich mają obowiązek informować jednostki ZUS wypłacające świadczenia o takich okolicznościach, jak: • zmiana miejsca zamieszkania • podjęcie zatrudnienia lub pracy na własny rachunek • odzyskanie zdolności do pracy • zakończenie studiów przez dziecko uprawnione do renty rodzinnej • zmiana rachunku bankowego itd. Przekazywanie do ZUS takich informacji jest istotne – ze zmianą państwa zamieszkania może na przykład wiązać się zmiana zasad opodatkowania otrzymywanego świadczenia.

Jednostka organizacyjna ZUS, która przekazuje polskie świadczenia emerytalno-rentowe osobom uprawnionym zamieszkałym w innych niż Polska państwach członkowskich, przeprowadza okresowo kontrolę istnienia dalszego prawa świadczeniobiorcy do pobierania świadczenia. W tym celu przesyła emerytom i rencistom ZUS do wypełnienia i własnoręcznego podpisania formularz zatytułowany „Poświadczenie życia i zamieszkania”. W razie zaistnienia okoliczności uniemożliwiających lub utrudniających emerytowi lub renciście złożenie podpisu na tym formularzu dalsze istnienie prawa do pobierania przez niego świadczeń może potwierdzić własnoręcznym podpisem upoważniona osoba sprawująca faktycznie opiekę nad tym emerytem lub rencistą.

Własnoręczność podpisu złożonego na formularzu „Poświadczenie życia i zamieszkania” przez zamieszkałego za granicą emeryta lub rencistę albo przez upoważnioną osobę sprawującą nad nim faktycznie opiekę powinna zostać potwierdzona przez właściwy urząd lub osobę do tego upoważnioną w państwie zamieszkania wymienionych osób albo przez osobę upoważnioną reprezentującą polską placówkę dyplomatyczną lub konsularną.

Formularze „Poświadczenia życia i zamieszkania” dostępne są na stronie internetowej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych www.zus.pl w zakładce „Świadczenia”.

4.4. Uprawnienia do świadczeń zdrowotnych emeryta lub rencisty

W niektórych przypadkach zgodnie z prawem unijnym emeryci i renciści ZUS oraz członkowie ich rodzin mogą korzystać w innych niż Polska państwach członkowskich ze świadczeń zdrowotnych na koszt polskiego Narodowego Funduszu Zdrowia.

W odniesieniu do emerytów i rencistów ZUS zamieszkałych w innych niż Polska państwach członkowskich jednostką właściwą do ustalenia, czy dany emeryt lub rencista (bądź członek jego rodziny) ma w państwie zamieszkania prawo do korzystania ze świadczeń zdrowotnych na koszt Narodowego Funduszu Zdrowia jest Mazowiecki Oddział Wojewódzki NFZ.

Jeśli wymieniony oddział NFZ stwierdzi, że danemu emerytowi lub renciście ZUS przysługują świadczenia zdrowotne za granicą w państwie zamieszkania na koszt Narodowego Funduszu Zdrowia, wystawia odpowiednie zaświadczenie, umożliwiające korzystanie przez tego emeryta lub rencistę z leczenia w tamtym państwie.

W takim przypadku jednostka ZUS, która wypłaca emerytowi lub renciście świadczenie, obowiązana jest do potrącania składek na ubezpieczenie zdrowotne w Polsce z wypłacanej polskiej emerytury lub renty.

Emeryt lub rencista ZUS, który zamierza wyjechać na stałe za granicę, powinien przed wyjazdem skontaktować się z Mazowieckim Oddziałem Wojewódzkim Narodowego Funduszu Zdrowia w celu określenia uprawnień do korzystania z leczenia w nowym państwie zamieszkania.

Szczegółowe informacje na temat zasad udzielania i finansowania świadczeń zdrowotnych emerytom i rencistom w obrębie Unii Europejskiej można uzyskać w Narodowym Funduszu Zdrowia.

■ Narodowy Fundusz Zdrowia – Centrala
ul. Grójecka 186, 02-390 Warszawa
tel.: +48 (22) 572-60-00
fax: +48 (22) 572-63-33
www.nfz.gov.pl

WAŻNE

ZUS nie określa uprawnień emerytów i rencistów do świadczeń zdrowotnych i nie wystawia zaświadczeń o prawie do leczenia za granicą, w państwach członkowskich, na koszt polskiego NFZ. Zaświadczenia takie są wystawiane wyłącznie przez Narodowy Fundusz Zdrowia.

5. Odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania

- 1. *Przez 14 lat pracowałam w Polsce, potem wyjechałam do Wielkiej Brytanii, gdzie legalnie przepracowałam 12 lat. W ubiegłym roku wróciłam do Polski. W październiku 2006 r. ukończyłam 60 lat i chcę ubiegać się o emeryturę. Czy emeryturę dostanę z Polski, czy z Wielkiej Brytanii?***

Zgodnie z przepisami unijnymi wnioski o emeryturę rozpatrują instytucje ubezpieczeniowe każdego z państw, w których osoba zainteresowana była ubezpieczona (zatrudniona, pracowała na własny rachunek lub zamieszkiwała – w odniesieniu do państw uzależniających uprawnienia emerytalno-rentowe od faktu zamieszkiwania na jego terytorium).

W pani przypadku obowiązek rozpatrzenia wniosku o emeryturę spoczywa zarówno na instytucji polskiej (ZUS), jak i brytyjskiej. Jeżeli w obu państwach spełni pani warunki wymagane do nabycia prawa do emerytury, określone w krajowych przepisach, w szczególności dotyczące wieku emerytalnego i wymaganego stażu emerytalnego, może pani uzyskać dwie emerytury: z Polski i z Wielkiej Brytanii.

Z uwagi na osiągnięcie przez panią wymaganego w Polsce dla kobiety wieku emerytalnego (60 lat) oraz z uwagi na łączną długość polskich i brytyjskich okresów pracy (26 lat), może pani uzyskać polską emeryturę z ZUS.

Wniosek o emeryturę należy złożyć w I Oddziale ZUS w Warszawie – Wydziale Realizacji Umów Międzynarodowych, właściwym w przypadku osób posiadających okresy pracy (ubezpieczenia) w Polsce i w Wielkiej Brytanii, niezależnie od państwa zamieszkania tych osób, lub w terenowej jednostce ZUS w miejscu zamieszkania.

- 2. *Przez 10 lat pracowałem w Polsce, potem wyjechałem do Hiszpanii, gdzie pracuję nadal. W przyszłym roku ukończę 65 lat i chcę uzyskać emeryturę. Policzyłem, że będę miał 21 lat pracy w Hiszpanii. Dowiedziałem się, że mogę uzyskać emeryturę w Polsce za polskie lata pracy. Czy to prawda i czy lata pracy w Hiszpanii będą mi się liczyć do stażu przy ubieganiu się o polską emeryturę?***

Tak. Przy rozpatrywaniu pana uprawnień do emerytury oprócz okresu zatrudnienia (ubezpieczenia) w Polsce wynoszącego 10 lat ZUS uwzględni również okres zatrudnienia (ubezpieczenia) w Hiszpanii wynoszący 21 lat. Uwzględnienie hiszpańskiego okresu ubezpieczenia powoduje, że spełnia pan warunek posiadania co najmniej 25-letniego okresu składkowego i nieskładkowego, wymagany w polskich przepisach dla ubezpieczonego mężczyzny urodzonego przed 1 stycznia 1949 r.

Hiszpańska instytucja, w której był pan ubezpieczony, rozpatrzy, równolegle z ZUS, pana uprawnienia do emerytury hiszpańskiej, uwzględniając – o ile to będzie potrzebne lub korzystniejsze dla pana – okres ubezpieczenia w Polsce.

Wniosek o przyznanie emerytury z tytułu okresów przebytych w Polsce i w Hiszpanii należy złożyć w hiszpańskiej instytucji, w której jest pan ubezpieczony, a ta z kolei przekaże go do rozpatrzenia również ZUS.

3. W 2005 r. ZUS odmówił mi przyznania emerytury ze względu na zbyt krótki staż w Polsce (13 lat), ponieważ nie wziął pod uwagę 9-letniego okresu zatrudnienia w Rumunii. Dodam, że wiek emerytalny osiągnęłam już w 2003 r.

Słyszałam, że od 1 stycznia 2007 r., tj. po wejściu Rumunii do Unii Europejskiej, okres pracy w tym kraju może być zaliczony do mojego stażu w Polsce. Co powinnam zrobić, żeby ZUS doliczył mi te 9 lat pracy?

Osoby, którym przed dniem wejścia Rumunii do Unii Europejskiej odmówiono prawa do świadczeń emerytalno-rentowych z ZUS z powodu nieposiadania wystarczająco długiego polskiego okresu składkowego i nieskładkowego, a które oprócz okresów ubezpieczenia w Polsce posiadają okresy ubezpieczenia w Rumunii, mogą od 2007 r. złożyć ponownie do ZUS wnioski o przyznanie świadczenia z uwzględnieniem rumuńskich okresów ubezpieczenia. Jeśli łączny okres ubezpieczenia w Polsce i w Rumunii będzie wystarczająco długi, emerytura zostanie przyznana.

Powinna więc pani złożyć we właściwej jednostce ZUS (w pani przypadku jest to I Oddział ZUS w Warszawie – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych) wnioski o ponowne ustalenie emerytury z uwzględnieniem okresu ubezpieczenia w Rumunii.

Na podstawie podanych przez panią informacji należy sądzić, że emerytura z ZUS mogłaby zostać przyznana, ponieważ łączny staż, w Polsce i w Rumunii, wyniesie 22 lata.

- 4. *Słyszałem, że mogę ubiegać się o emeryturę z Polski za okresy pracy w Holandii, Wielkiej Brytanii i w Polsce. Jaka będzie wysokość takiej emerytury? Pracowałem w Polsce 15 lat, w Wielkiej Brytanii 8 lat, a w Holandii 2 lata? Mam już 65 lat.***

Ponieważ pana okres ubezpieczenia w Polsce wynosi 15 lat, czyli jest krótszy niż wymagany do nabycia emerytury w Polsce, przyznanie emerytury będzie możliwe dopiero po doliczeniu okresów ubezpieczenia w Holandii i w Wielkiej Brytanii, co da łącznie 25-letni staż emerytalny.

W takiej sytuacji zostanie panu przyznana w Polsce tzw. emerytura częściowa, proporcjonalnie do udziału polskich okresów ubezpieczenia w sumie okresów ubezpieczenia przeżytych we wszystkich państwach członkowskich. Wysokość emerytury będzie wynikała z przemnożenia wskaźnika proporcji okresów (15/25) i kwoty emerytury, jaką otrzymałby pan, gdyby przez 25 lat był pan ubezpieczony w Polsce. Na przykład: gdyby wysokość emerytury z ZUS obliczona za 25-letni okres ubezpieczenia w Polsce wynosiła 1000 zł, przysługująca panu polska emerytura w wysokości częściowej wynosiłaby 600 zł ($1000 \text{ zł} \times 15/25 = 600 \text{ zł}$).

- 5. *Od 15 lat mieszkam we Włoszech. Mam 11 lat pracy w Polsce, 14 lat pracy we Włoszech, a ponadto przez 4 lata pracowałem w Hiszpanii na kontrakcie (wiem, że składki szły do Hiszpanii). Podobno po ukończeniu 65 roku życia mogę ubiegać się o emeryturę z Polski? Gdzie mam złożyć wniosek?***

W pana przypadku wniosek o emeryturę należy przesłać do instytucji miejsca zamieszkania, czyli do włoskiej instytucji ubezpieczeniowej, w której był pan ubezpieczony z tytułu pracy we Włoszech. Instytucja ta przyjmie pana wniosek i przekaże go, w celu równoległego rozpatrzenia, także do Polski (do ZUS) oraz do Hiszpanii. Pana wniosek będzie zatem traktowany jako wniosek o przyznanie emerytury z każdego z trzech państw, w których był pan ubezpieczony, tj. z Polski, Włoch i Hiszpanii.

W każdym z wymienionych państw właściwa instytucja ubezpieczeniowa rozpatrzy pana uprawnienia emerytalne i wyda decyzję w sprawie przyznania lub odmowy przyznania emerytury. Decyzję tę doręczy panu każda z instytucji, a ponadto instytucja włoska dostarczy panu na formularzu P1 zestawienie decyzji podjętych przez wszystkie instytucje. Możliwe jest zatem – w przypadku spełnienia warunków w każdym z wymienionych trzech państw – że uzyska pan prawo do trzech emerytur.

6. *Przez 14 lat prowadziłem działalność gospodarczą w Polsce (przez cały czas składki były opłacane), a także pracowałem 3 lata w Holandii i ostatnio 2 lata na Litwie. Obecnie mieszkam we Wrocławiu. Chciałbym ubiegać się o emeryturę, ale nie wiem, gdzie mam złożyć wniosek. Proszę o informacje, czy wniosek mam złożyć w ZUS, czy gdzieś indziej?*

Ze względu na to, że mieszka pan w Polsce, wniosek o emeryturę należy złożyć w polskiej instytucji, którą w pana przypadku jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

Wnioski o emeryturę z zastosowaniem przepisów unijnych, w ramach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, rozpatrują wyznaczone przez Prezesa ZUS jednostki.

W pana przypadku jednostką ZUS właściwą do rozpatrzenia wniosku o emeryturę jest Oddział ZUS w Szczecinie – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, ze względu na to, że ostatnim okresem ubezpieczenia za granicą jest ubezpieczenie na Litwie.

Pana wniosek o emeryturę może przyjąć i skompletować również Oddział ZUS we Wrocławiu, który następnie przekaże go do Oddziału ZUS w Szczecinie w celu rozpatrzenia i wydania decyzji w sprawie polskiego świadczenia oraz w celu przekazania go do instytucji holenderskiej i litewskiej.

Instytucje holenderska i litewska są także zobowiązane rozpatrzyć pana uprawnienia do świadczeń emerytalnych. Jeśli warunki do nabycia uprawnień zostaną przez pana spełnione zgodnie z przepisami holenderskimi i litewskimi, instytucje tych państw przyznają panu świadczenia emerytalne.

7. *Pobieram polską rentę z tytułu niezdolności do pracy. Przez 8 lat pracowałam w Grecji i tam płacone były składki ubezpieczeniowe. Gdzie mam złożyć wniosek o świadczenia z Grecji?*

Może pani złożyć wniosek albo bezpośrednio do I Oddziału ZUS w Łodzi – Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych, albo przekazać go do wymienionego oddziału za pośrednictwem jednostki ZUS, która obecnie wypłaca pani świadczenie. I Oddział ZUS w Łodzi przekaze pani wniosek do właściwej greckiej instytucji, która rozpatrzy pani uprawnienia do świadczeń z Grecji.

8. *Mieszkam w Opolu. Chcę złożyć wniosek o rentę inwalidzką. Pracowałem w Polsce 3 lata, 1 rok w Niemczech i ostatnio 2 lata na Słowacji. Dowiedziałem się, że wniosek powinienem złożyć w Oddziale ZUS w Nowym Sączu. W jakiej formie mam złożyć wniosek i jakie dokumenty mam przedłożyć? Pragnę dodać, że pracę w Niemczech i na Słowacji mam udokumentowaną.*

Wniosek o polską rentę z tytułu niezdolności do pracy należy złożyć na druku ZUS Rp-1R. Do wniosku należy dołączyć formularz E 207 PL, który jest dostępny w każdej jednostce ZUS. Należy w nim wypełnić tylko pkt 7, podając szczegółowe informacje o wszystkich przebytych okresach ubezpieczenia we wszystkich państwach członkowskich, czyli w Polsce, w Niemczech i na Słowacji. Formularz ten trzeba czytelnie podpisać.

Do wniosku o rentę powinien pan również dołączyć dokumenty i oświadczenia uzasadniające przyznanie polskich świadczeń i obliczenie ich wysokości, określone w polskich przepisach dotyczących postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe. Chodzi m.in. o dokumenty stwierdzające: datę urodzenia, polskie okresy ubezpieczenia (okresy składkowe i okresy nieskładkowe), wysokość wynagrodzenia osiąganego w Polsce dla celów ustalenia podstawy wymiaru, niezdolność do pracy.

Do wniosku należy także dołączyć dokumenty potwierdzające okresy ubezpieczenia przebyte za granicą – w Niemczech i na Słowacji.

Wniosek, o którym mowa, może pan też złożyć w Oddziale ZUS w Opolu (właściwym dla pana miejsca zamieszkania w Polsce), który przekaże go do Oddziału ZUS w Nowym Sączu – Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych I (tj. jednostki ZUS właściwej do rozpatrzenia pana wniosku o rentę).

9. *Od dziesięciu lat jestem emerytką. Emeryturę wypłaca mi Oddział ZUS w Krakowie, na konto w banku. Jest to mój jedyny dochód. Co się stanie z moją emeryturą, jeśli wyjadę na stałe do córki do Irlandii? Czy będę mogła nadal otrzymywać świadczenie?*

Pani obawy są nieuzasadnione. Po wyjeździe emerytura nadal będzie pani wypłacana, trzeba tylko wskazać ZUS formę przekazu świadczenia. ZUS może przesyłać pani emeryturę do Irlandii, może również na pani wniosek wypłacać ją w Polsce do rąk osoby przez panią upoważnionej do odbioru albo przekazywać na dotychczasowe konto bankowe w Polsce.

O wyjeździe należy poinformować jednostkę ZUS, która wypłaca pani świadczenie.

Wypłatę pani polskiej emerytury przejmie I Oddział ZUS w Warszawie – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, właściwy w odniesieniu do osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, a zamieszkałych w Irlandii.

Przed wyjazdem warto również zadbać o uzyskanie zaświadczenia z Mazowieckiego Oddziału Wojewódzkiego Narodowego Funduszu Zdrowia, uprawniającego panią do leczenia się w nowym miejscu zamieszkania, czyli w Irlandii, na koszt NFZ.

10. *Moja siostra wyjechała do Szwajcarii, a ma przyznaną przez Oddział ZUS w Gdańsku polską emeryturę. Co ma zrobić, żeby świadczenie to było przekazywane do Szwajcarii?*

Pani siostra powinna zwrócić się do Oddziału ZUS w Gdańsku lub do Oddziału ZUS w Nowym Sączu – Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych II, z siedzibą w Inspektoracie w Tarnowie, z wnioskiem o przekazywanie emerytury do jej miejsca zamieszkania w Szwajcarii. Na tej podstawie Oddział ZUS w Gdańsku, który dotychczas wypłaca siostrze świadczenie, przekaże wypłatę emerytury do wyżej wymienionej jednostki ZUS w Tarnowie, która została wyznaczona do załatwiania spraw emerytalno-rentowych dotyczących osób posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, a zamieszkałych w Szwajcarii.

We wniosku o transfer należy powołać się na symbol i numer otrzymywanego polskiego świadczenia, podać swoje aktualne dane osobowo-adresowe, a także wskazać bank i numer rachunku bankowego w Szwajcarii, na który świadczenie ma być przekazywane.

11. *Czy mogę uzyskać emeryturę z Polski, jeśli od 4 lat pobieram emeryturę z Włoch? Informuję, że w Polsce pracowałam przez 6 lat, a we Włoszech przez 28 lat.*

Fakt pobierania emerytury włoskiej nie jest przeszkodą w uzyskaniu emerytury z Polski. Może więc pani złożyć wniosek o polską emeryturę.

Przy ustalaniu prawa do polskiej emerytury ZUS uwzględni (oprócz okresu pracy w Polsce) również przebyty przez panią 28-letni okres ubezpieczenia we Włoszech i jeśli pozostałe warunki zostaną spełnione, przyzna Pani emeryturę.

Wysokość emerytury z ZUS będzie obliczona za polskie okresy ubezpieczenia, proporcjonalnie do ich udziału w sumie polskich i włoskich okresów ubezpieczenia (w proporcji 6/34 kwoty świadczenia, jakie byłoby należne z Polski za łączny okres ubezpieczenia, czyli za 34 lata).

12. *Niedawno zmarł mój mąż, który ostatnio pracował na Słowacji (przez 2 lata). Czy wraz z naszą 12-letnią córką możemy dostać rentę rodzinną po nim? Gdzie mamy się zwrócić? Mąż pracował wcześniej 5 lat w Polsce. Razem z córką mieszkamy w Warszawie.*

Zarówno pani, jak i córka możecie ubiegać się o rentę rodzinną. Wniosek o przyznanie renty należy przesłać do Oddziału ZUS w Nowym Sączu – Wydziału Realizacji Umów Międzynarodowych I, ale może go pani złożyć również w najbliższym pani miejscu zamieszkania Oddziale ZUS w Warszawie, który przekaże ten wniosek do Oddziału w Nowym Sączu.

Wniosek należy złożyć na druku ZUS Rp-2. Trzeba do niego dołączyć formularz E 207 PL, w którym, w punkcie 7, powinna pani podać przebieg ubezpieczenia (zatrudnienia) męża w Polsce i na Słowacji. Do wniosku należy również dołączyć dokumenty uzasadniające prawo do polskich świadczeń i obliczenie ich wysokości, określone w polskich przepisach dotyczących postępowania o świadczenia emerytalno-rentowe, w tym dokumenty stwierdzające: datę urodzenia pani i córki, datę zgonu męża, datę zawarcia związku małżeńskiego, okresy ubezpieczenia męża (składkowe i nieskładkowe), wysokość wynagrodzenia osiąganego przez męża w Polsce, potrzebne do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia.

Jeżeli ma pani dokumenty potwierdzające okresy ubezpieczenia męża za granicą, także należy je dołączyć do składanego wniosku. Jeśli nie ma takich dokumentów, należy podać nazwę słowackiej instytucji, w której mąż był ubezpieczony w czasie zatrudnienia, numer zagranicznego ubezpieczenia bądź nazwy i adresy pracodawców.

13. W 2009 r. osiągnęłam wiek emerytalny 60 lat i chciałabym ubiegać się o emeryturę. Nie przystąpiłam do otwartego funduszu emerytalnego. Aktualnie mieszkam i pracuję w Hiszpanii. Proszę o informację, gdzie mam złożyć wniosek o emeryturę z Polski.

Wniosek o emeryturę powinna pani złożyć w instytucji państwa zamieszkania, tj. w instytucji hiszpańskiej, która po jego skompletowaniu przekaże go do właściwej polskiej instytucji ubezpieczeniowej. Jeśli ostatnio podlegała pani w Polsce systemowi powszechnemu, wniosek zostanie rozpatrzony przez ZUS. W przypadku osób posiadających okresy ubezpieczenia w Polsce i za granicą w państwach członkowskich UE/EOG/Szwajcarii, w tym ostatnio przebyte w Hiszpanii, właściwą jednostką ZUS jest I Oddział ZUS w Łodzi – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych.

Odnośnie pani uprawnień emerytalnych należy zauważyć, że jako osoba urodzona w 1949 r. nabywa pani prawa do emerytury na nowych zasadach. Zgodnie z nimi w celu uzyskania prawa do emerytury nie musi pani udowodniać określonej długości okresów składkowych i nieskładkowych, a emerytura zostanie ustalona przez ZUS pod warunkiem, że podlegała pani kiedykolwiek ubezpieczeniom społecznym w Polsce.

Wysokość emerytury dla osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r. ustalanej na nowych zasadach stanowi równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego. Podstawę obliczenia „nowej” emerytury stanowi natomiast kwota składek na ubezpieczenie emerytalne w Polsce, z uwzględnieniem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, oraz zwaloryzowanego kapitału początkowego.

Istotne jest zatem, czy ma pani ustalony przez ZUS kapitał początkowy. Jeżeli nie, należy wystąpić do ZUS z wnioskiem o ustalenie kapitału początkowego (druk ZUS Kp-1), dołączając dokumentację przede wszystkim dotyczącą przebytych w Polsce przed 1 stycznia 1999 r. okresów składkowych i nieskładkowych oraz wysokości wynagrodzeń stanowiącej podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w Polsce przed 1 stycznia 1999 r.

Ze względu na to, że wiek emerytalny osiągnęła pani w 2009 r., w pani przypadku wysokość emerytury zostanie obliczona na tzw. zasadach mieszanych. Wysokość tej emerytury wynosić więc będzie:

- 80% emerytury obliczonej na podstawie art. 53 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (wysokość świadczenia uzależniona od długości okresów ubezpieczenia) oraz
- 20% emerytury obliczonej na podstawie art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (wysokość emerytury niezależna od długości okresów ubezpieczenia, a jedynie od składek zgromadzonych na koncie ubezpieczonego w ZUS oraz kapitału początkowego).

Do obliczenia emerytury w części uzależnionej od długości okresów ubezpieczenia ZUS będzie potrzebować informacji o pani zagranicznych okresach ubezpieczenia w Hiszpanii. Informację tę ZUS uzyska bezpośrednio od hiszpańskiej instytucji właściwej. Do wniosku powinna pani jednak dołączyć dowody potwierdzające pracę w Hiszpanii.

Ustalając emeryturę, ZUS sprawdzi, czy uwzględnienie okresów ubezpieczenia w Hiszpanii w części emerytury na podstawie art. 53 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i obliczenie proporcjonalne tej części emerytury będzie dla pani korzystniejsze niż wyliczenie całego świadczenia w oparciu o okresy ubezpieczenia wyłącznie w Polsce.

6. Gdzie można uzyskać dalsze informacje

Aby uzyskać więcej informacji o uprawnieniach emerytalno-rentowych przysługujących z zastosowaniem unijnych przepisów o koordynacji, w pierwszej kolejności z pytaniami należy zwracać się do najbliższej jednostki organizacyjnej ZUS (oddziału, inspektoratu).

W sprawach złożonych, dotyczących świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji wspólnotowej można skontaktować się z jedną z wyznaczonych przez Prezesa ZUS (odpowiednią dla danego przypadku) jednostką ZUS.

Są to następujące jednostki Zakładu Ubezpieczeń Społecznych:

- I Oddział w **Łodzi** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, ul. Zamenhofa 2, 90-431 Łódź, tel.: +48 (42) 638-29-67, +48 (42) 638-24-80,

- Oddział w **Nowym Sączu** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych I, ul. Węgierska 11, 33-300 Nowy Sącz, tel.: +48 (18) 443-78-48, +48 (18) 443-54-46 wew. od 3302 do 3325 oraz 3424,

- Oddział w **Nowym Sączu** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych II, z siedzibą w Inspektoracie w **Tarnowie**, ul. Kościuszki 32, 33-100 Tarnów, tel.: +48 (14) 621-43-71 do 74 wew. 306, 336, 461, 362, 458, 459,

- Oddział w **Opolu** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, ul. Wrocławska 24, 45-701 Opole, telefony: +48 (77) 451-16-81, +48 (77) 451-17-58, +48 (77) 451-17-61,

- Oddział w **Szczecinie** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, ul. Matejki 22, 70-530 Szczecin, tel.: +48 (91) 814-88-69,

- I Oddział w **Warszawie** – Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych, ul. Kasprówicza 151, 01-949 Warszawa, tel.: +48 (22) 569-36-04, +48 (22) 569-36-13, +48 (22) 569-35-93, +48 (22) 569-36-50.

Każde z państw członkowskich wyznacza także tzw. instytucje łącznikowe, których zadaniem jest m.in. udzielanie wyjaśnień w zakresie dotyczącym unijnych przepisów o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

W ramach Zakładu Ubezpieczeń Społecznych rolę instytucji łącznikowej w sprawach świadczeń pieniężnych z ubezpieczeń społecznych peł-

ni Centrala ZUS, której zadania w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych realizuje **Departament Rent Zagranicznych** (ul. Senatorska 10, 00-082 Warszawa, numer telefonu: +48 (22) 826-05-53).

Informacje na temat świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji wspólnotowej oraz aktualne dane adresowe i telefoniczne terenowych jednostek ZUS dostępne są na stronie internetowej: **www.zus.pl** w zakładce „UE”.

ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH